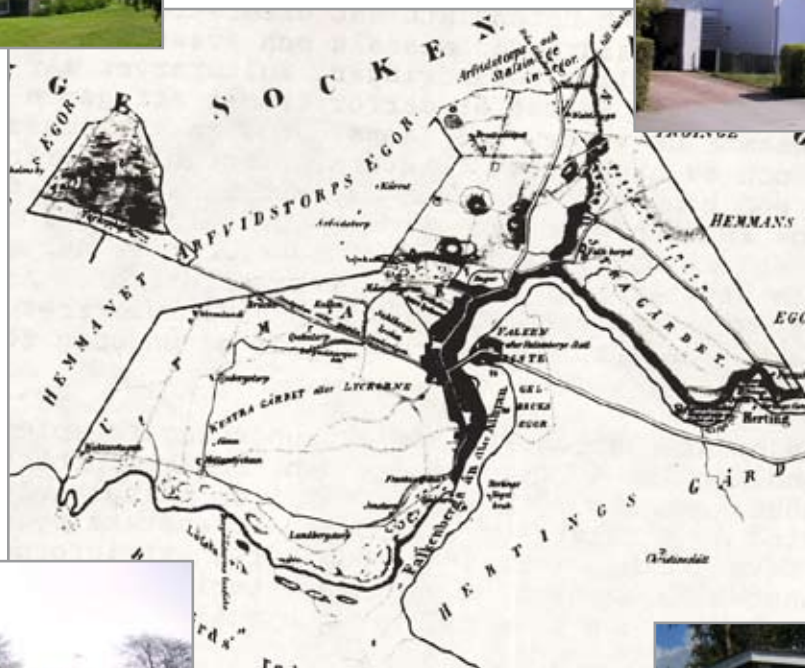

STADENS YTTRE ÅRSRINGAR

Översiktlig karaktärisering av bebyggelsens värden och kvaliteter i Falkenberg

Underlag för planering, underhåll och vård

Falkenbergs museum
Stadsbyggnadskontoret i Falkenberg
2005

Omslagsfoto:

Stora bilden: Karta över Falkenberg från 1855.

Små bilderna:

Överst till vänster: Kv Måsen 13 i Arvidstorp.

Nere till vänster: Kv Skålen på Västra Gärdet.

Överst till höger: Kv Myran i Herting.

Nere till höger: Badhytt på Skrea strand, Knölaberget.

Foto Anna-Karin Skiöld 2004.

Text och foto kapitlen Inledning, Västra gärdet, Valencia, Arvidstorp, Östra gärdet, Tröingeberg, Herting, Hjortsberg/Kristineslätt, Skrea strand och Slätten Anna-Karin Skiöld 2004.

Text och foto områdena Kv Rosen och Stafsinge strand på Västra Gärdet, Kv Svärdet i Arvidstorp, Falkvägen på Östra gärdet och Nedre Tröingeberg, samt kapitlen Skrea samhälle/Ringsegård, Vinberg och Skogstorp Christina Thunqvist Svantesson 2005.

Redigering och layout Christina Thunqvist Svantesson 2005.

FÖRORD

Under fyra månader, april – juli 2004, inventerade bebyggelseantikvarie Anna-Karin Skiöld Falkenbergs tätortsbebyggelse. Inventeringen färdigställdes och redigerades av bebyggelseantikvarie Christina Thunqvist under hösten 2005. Området som inventerats är det som ingår i Delöversiktsplanen för Falkenbergs kommun 2005. Arbetet har initierats av Falkenbergs museum och Stadsbyggnadskontoret i Falkenbergs kommun, Länsstyrelsen (länsantikvarien) i Halland samt Landsantikvarien, Hallands läns museer. Projektet är samfinansierat mellan de tre förstnämnda parterna.

Avsikten är att utredningen skall utgöra kunskapsunderlag både vid avvägningar inför beslut om bygglov och som stöd för fastighetsägarna vid vård och underhåll av bebyggelsen. Vidare skall utredningen ligga till grund för rekommendationer i detaljplaner och i delöversiktsplan för Falkenbergs centralort. Arbetet med utredningen ses även som en viktig del av det mer långsiktiga miljömålsarbetet då inventeringen avses bli ett hjälpmedel för att uppfylla miljökvalitetsmålen avseende "God bebyggd miljö".

Någon fullständig kartläggning av bebyggelsen har inte rymts inom projektet. Falkenbergs tätort har inventerats och inom denna har därefter "värde-enhetliga områden" identifierats. Genom att beskriva dessa avser vi att sprida kunskap och förståelse för hur bebyggelsen kommit till, vad som är tidstypiska karaktärsdrag och vad som kan vara viktigt att bevara för framtiden. Utredningsarbetet har inte varit inriktat på enstaka byggnader av stort kulturhistoriskt värde, då dessa av resursskäl avses inventeras och beskrivas i särskild utredning. Sålunda kan åtskilliga fastigheter som inte omnämns i denna utredning ha höga bevarandevärden.

De generella rekommendationer som tagits fram i rapporten utgör en sakkunnig bedömning av vad som krävs för att bevara de värden som bebyggelsen har. I delöversiktsplanen och kommande detaljplaner liksom vid bygglovprövning måste den politiska avvägningen göras av hur säkerställande av värdena skall ske.

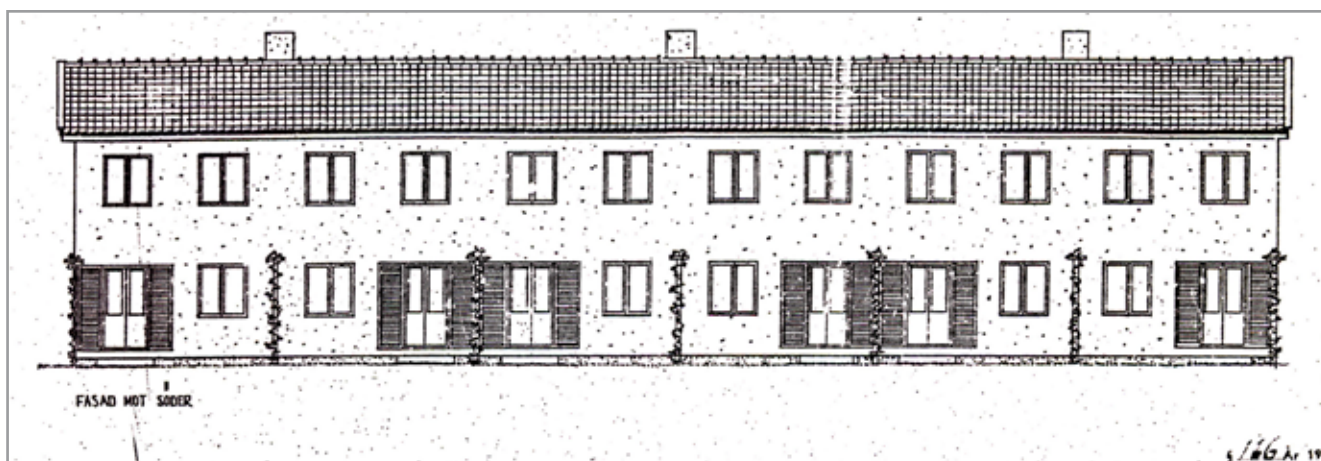
Vår förhoppning är att rapporten skall bli ett inspirerande, användbart och viktigt underlag för det fortsatta arbetet med bevarande och utveckling av staden.

För Stadsbyggnadskontoret

Monica Rudqvist Johan Risholm

För Falkenbergs Museum

Debbie Thompson

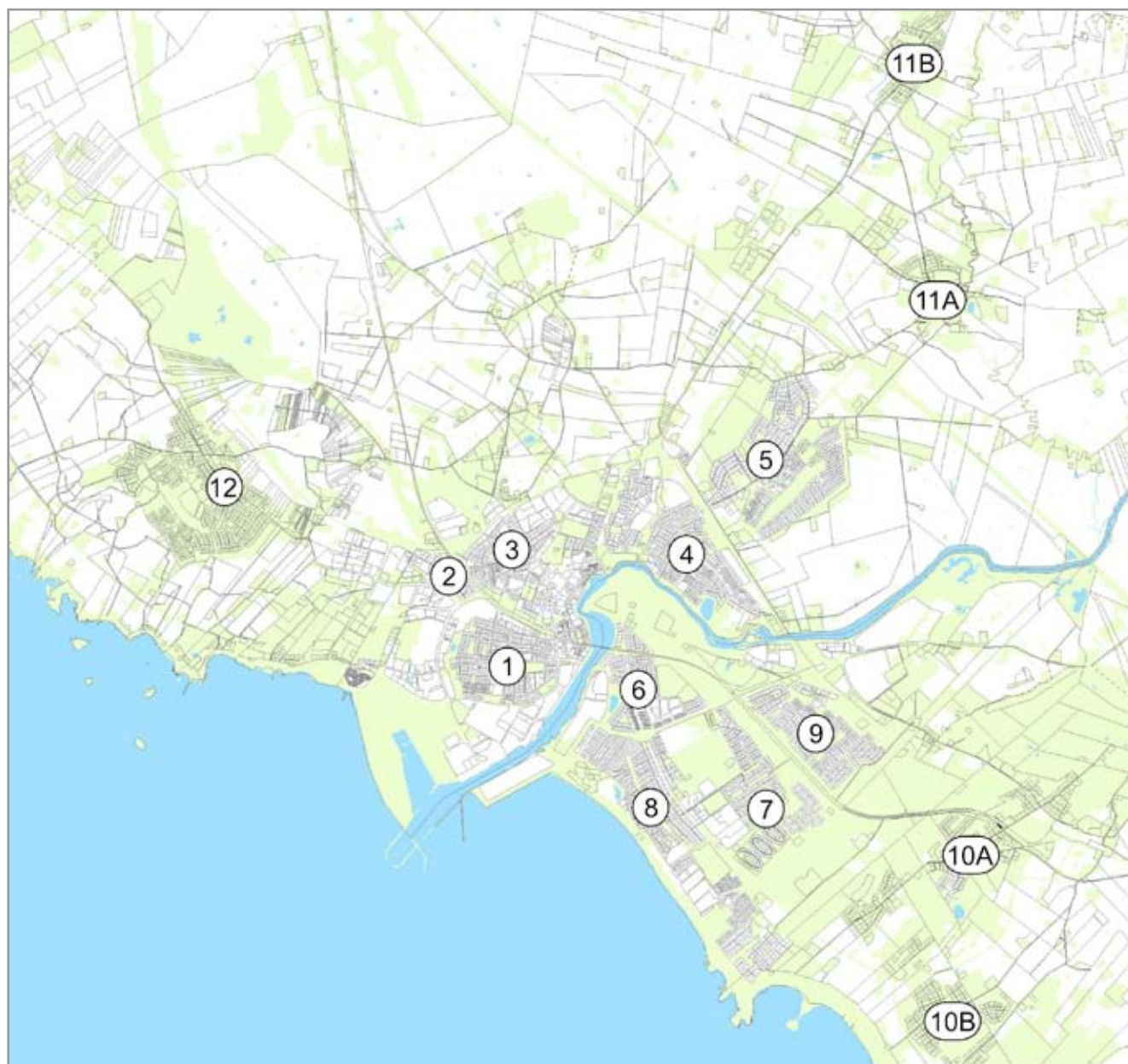

Nybyggnadsritning för radhus i kvarteret Rosen, Västra gärdet.

INNEHÅLL

ÖVERSIKTSKARTA	VI
INLEDNING	1
BYGGNAD SINVENTERINGENS BETYDELSE I PLANERINGEN	3
VARSAMMA FÖRÄNDRINGAR.....	5
FALKENBERG.....	6
1. VÄSTRA GÄRDET	11
1:1. KOMPASSEN OCH DEL AV SKOTET.....	15
1:2. DEL AV KV SKOTET, RODRET OCH MASTEN	17
1:3. MASTEN OCH DEL AV RODRET.....	19
1:4. STAREN, SVALAN OCH DEL AV TRASTEN, DUVAN, SIPPAN M.FL.....	21
1:5. DRAGGEN, TROSSEN, SEGLET, RIGGEN, RATTEN OCH DEL AV FLAGGAN.....	23
1:6. OMRÅDET SÖDER OM JÄRNVÄGEN.....	25
1:7. KVARTERET ROSEN 17, radhuslängorna	27
1:8. STAFSINGE STRAND	29
2. VALENCIA	31
2:1. KVARTEREN ORMBUNKEN, OLYMPEN OCH DIRIGENTEN.....	33
3. ARVIDSTORP OCH DELAR AV INNERSTADEN	35
3:1. KVARTEREN VINKELN OCH PASSAREN	39
3:2. KVARTERET ORMEN	42
3:3. TÄLTET 1-4	43
3:4. MÅSEN 2 OCH 13	45
3:5. KVARTEREN LANTARBETAREN OCH RÄTTAREN	47
3:6. KVARTERET HERDINNAN	48
3:7. DEL AV KV SÅNINGSMANNEN, ODALMANNEN OCH FOGDEN	49
3:8. KÄRRALYCKAN 4 - 7.....	50
3:9. KÄRRALYCKAN 1-3 OCH BRATTALYCKAN	51
3:10. REPSLAGAREN 16-20	52
3:11. KVARTERET SVÄRDET	53
4. ÖSTRA GÄRDET / FAJANS	57
4:1. KVARTEREN PILEN, BÅGEN OCH GRUEBÄCK.....	61
4:2. SLOALYCKAN	63
4:3. VINDILEN 1.	65
4:4. STÖVELN	66
4:5. KVARTERET LERMARKEN M.FL.....	67
4:6. KVARTEREN NITEN, NARVA OCH NOTARIEN	71
4:7. FALKVÄGEN I N-KVARTEREN	73
4:8. FAJANS	75
5. TRÖINGEBERG	79
5:1. FABO-HUSEN	81
5:2. ÖVRE TRÖINGEBERG	83
5:3. GAMMELS VÄG	86
5:4. RIMMAREVÄGEN	87
5:5. FLERFAMILJSHUSEN PÅ NEDRE TRÖINGEBERG	89
5:6. NEDRE TRÖINGEBERG	91

6. HERTING	93
6:1. KVARTERET MAJOREN M.FL.	97
6:2. KV LÖVET, LINSEN, LINDEN, LAMPAN OCH LAGMANNEN	101
6:3. KVARTEREN LÄNSMANNEN OCH LÄDERLAPPEN	105
6:4. KVARTERET LUGNET M.FL.	107
6:5. KVARTERET KORALLEN M.FL.	109
6:6. KV KNIVEN, KLIPPAN, KLASEN, KLUBBAN OCH KLINGAN	111
7. HJORTSBERG / KRISTINESLÄTT	113
7:1. KVARTERET SANDKORNET M.FL.	116
7:2. KVARTERET ORDENSBANDET M.FL.	117
7:3. KVARTERET HJORTEN.....	119
8. SKREA STRAND	121
8:1. BADSTUGEKVARTEREN	125
8:2. KVARTERET JUNGFRUN M. FL.....	129
8:3. HAVSBADSALLÉN: JULLEN, JORDGUBBEN, JÄNTAN OCH JUNGMANNEN	131
8:4. KVARTEREN JÄNTAN, JUNKERN OCH DEL AV FYREN	133
8:5. KVARTERET SNIPAN	134
8:6. KVARTERET LANTERNAN	135
8:7. KVARTERET PROPELLERN M.FL.....	136
8:8. KV KLYVARBOMMEN, ANKARSPELET, DEL AV DURKEN OCH HYTTEN	138
8:9. KVARTERET TULLKRYSSAREN M.FL.....	139
9. SLÄTTEN	141
9:1. KVARTERET VISAN M.FL.....	143
9:2. KVARTERET MARKURELL M.FL.	145
9:3. KVARTERET FRUNTIMRET M.FL.	147
9:4. KVARTERET HERTHA M.FL.....	148
9:5. KVARTERET RINGDANSEN M.FL.	149
9:6. OMRÅDET ÖSTER OM SIMMENS VÄG	150
10. SKREA SAMHÄLLE OCH RINGSEGÅRD	153
10:1. SKREANÄS, STATIONSSAMHÄLLET.....	156
10:2. SKREA BACKE	158
10:3. NORRA ÄNGSLYCKEVÄGEN	160
10:4. RINGSEGÅRD; rutnätsplanen.....	162
11. VINBERGS KYRKBY OCH SAMHÄLLE	165
11:1. OMRÅDET KRING VINBERGS KYRKA.....	168
11:2. HEDVÄGEN I VINBERGS KYRKBY	171
11:3. OMRÅDET VID F.D. JÄRNVÄGSSTATIONEN I VINBERGS SAMHÄLLE	173
12. SKOGSTORP	175
12:1. GAMLA CENTRUM MED VALLMOVÄGEN OCH TULPANVÄGEN.....	177
12:2. KEDJEHUSEN VID GULLREGNSVÄGEN	179
12:3. ”STRANDHAGA”, sydvästra Skogstorp	181
FOTO	183
TIDIGARE INVENTERINGAR MED KARTOR	184
ÖVRIGA KÄLLOR	189
STADSDELSKARTOR MED VÄRDE-ENHETLIGA OMRÅDEN	190

ÖVERSIKTSKARTA

Falkenberg med stadsdelarna

1) Västra Gärdet	7) Hjortsberg
2) Valencia	8) Skrea strand
3) Arvidstorp	9) Slätten
4) Östra Gärdet / Fajans	10) A: Skrea samhälle och B: Ringsegård
5) Tröingeberg	11) A: Vinbergs kyrkby och B: Vinbergs samhälle
6) Herting	12) Skogstorp

Kartor över stadsdelarna med värdeenhetsliga områden på sidorna 190-194.

INLEDNING

Syfte och målsättning

Inventeringen av Falkenbergs innerstad är ett led i miljömålsarbetet i Halland. År 1999 antog riksdagen 15 miljökvalitetsmål som ska uppfyllas till år 2020. Ett av delmålen är "God bebyggd miljö". Etappmål för bebyggelsen är bland annat att "senast år 2010 grundas den statliga och kommunala planeringen på program och strategier för hur kulturhistoriska och estetiska värden ska bevaras och utvecklas" dessutom ska "den äldre kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen senast 2010 vara identifierad och ett program för skydd av dess värden finnas".

Syftet har varit att få en översiktlig inventering av bebyggelsen i hela Falkenbergs tätort. Fokus har lagts på något som benämns "värde-enhetliga områden". Områdena uppfyller något eller några av följande kriterier:

- sammanhängande och enhetligt
- kännetecknas av liknande bebyggelse, säregen stadsplan, likartade gatu- och trädgårdsrum, särpräglade detaljer etc
- präglas och karaktäriseras på ett tydligt sätt av en viss tid
- kulturhistoriskt värdefullt.

Det övergripande begreppet *kulturhistoriskt värde* kan omfatta

- dokumentvärde (så som t.ex. arkitekturhistoria; teknikhistoria eller information om stadens utveckling), och/eller
- upplevelsevärdevärde (konstnärligt; upplevelse av tid och kontinuitet; miljömässigt så som placering i landskapet eller stadsmiljön)
- övergripande/förstärkande värden (så som autenticitet; representativitet eller sällsynthet).

Någon dokumentation av enskilda byggnader har inte varit avsedd att rymmas inom ramen för detta arbete. Rapporten ska å andra sidan kunna ligga till grund för framtida mer djupgående studier av Falkenbergs byggnadsbestånd.

Målsättningen har varit att få ett kunskapsunderlag för den fortsatta planläggningen och bygglovshanteringen i kommunen. Områdenas karaktärer har redovisats så att

deras fortsatta utveckling och förändring ska kunna ske utifrån de förutsättningar som finns och så att de kulturhistoriska värdena beaktas. Se vidare avsnitt "Byggnadsinventeringens betydelse i planeringen".

Inventeringens syfte är även att fungera som en kunskapskälla för allmänheten. Genom en ökad kunskap och information om områdets historia, karaktärer och kulturhistoriska värden underlättas bevarandearbetet.

Metod

Tätorten har delats in i områden, "stadsdelar", som därefter har beskrivits var och en för sig. (Avgränsningarna i detta arbete är utritade med prickad linje på kartorna. De skiljer sig något från de egentliga stadsdelarna som fastställts av kommunfullmäktige.)

En översiktlig inventering i fält har gjorts parallellt med studier av bygglovshandlingar och detaljplaner, både äldre och idag gällande. Även äldre foton har studerats. Tyngdpunkten har lagts vid att åskådliggöra hur tätortsbebyggelsen vuxit fram, när den planlades samt hur den bebyggts. Utifrån denna övergripande beskrivning har de värdeenhetsliga områdena valts ut.

Eftersom enskilda byggnader inte har lyfts fram, kan solitära byggnader med höga kulturhistoriska värden ha utelämnats. Istället har fokus riktats mot sammanhållande områden med tidstypiska karaktärsdrag.

Referensgrupp

Projektets referensgrupp har bestått av museichef Deborah Thompson, stadsarkitekt Monica Rudqvist, planarkitekt Johan Risholm, t.f. landsantikvarie Eivind Claesson / landsantikvarie Christer Gustafsson och länsantikvarie Mats Folkesson.

Kv Flaggan på Västra Gärdet.

Inventeringar i Falkenberg

Det är överlag få byggnadsinventeringar som har gjorts i Falkenbergs kommun. År 1991 antogs *Program för kulturmiljövård. Bygd att vårda!* gällande hela kommunen. Där ingår ett fåtal miljöer från tätorter.

Följande tidigare inventeringar över Falkenbergs tätort redovisas mer utförligt med kartor på sidorna 184-188:

- Bevarandeplanen för innerstaden (1986)
- Bevarandeplanen för delar av Herting (1991)
- Riksintresset; KN 21 (1987)
- Kv. Kyrkan, Prästgården m.fl. Kulturhistorisk undersökning (1989)
- Kv Svärdet och Nyckeln. Kulturhistorisk undersökning (1987)
- Östra gårdet. Kulturhistorisk undersökning av de äldsta egnahemskvarteren (1995).

Avgränsningar

Det område som ingår i inventeringen är det samma som omfattas av Delöversiktsplan för Falkenbergs innerstad 2005.

Stadens äldsta del har helt utelämnats. Den redovisas i bevarandeplanen för Falkenbergs innerstad som antogs av kommunfullmäktige i december 1986. Innerstaden ingår även i ett av Falkenbergs kommuns sex riksintressen

enligt miljöbalken. Riksintressets avgränsningar framgår av karta på sidan 187.

Bevarandeplanen kompletterades 1989 med en kulturhistorisk undersökning av kvarteren Kyrkan och Prästgården, som också ingår i riksintresset, samt de norrut angränsande kvarteren. Vad gäller bebyggelsen där hänvisas till dessa arbeten. Även stadens industriområden har medvetet exkluderats.

Inventeringen har bara omfattat exteriörer. Interiörer som trapphus m.m. har helt utelämnats. De äldsta egnahemskvarteren på Herting och Östra gårdet samt kvarteret Svärdet och Nyckeln beskrivs mer utförligt i de undersökningar som nämnts ovan.

Värdering och rekommendationer

Utifrån den översiktliga inventering som gjorts har områden lyfts fram och värderats. Rekommendationer för den framtida hanteringen och utvecklingen av områdena har även tagits fram. Denna värdering är generellt hållen. I den framtida bygglovshanteringen kommer särskilda värderingar och ställningstaganden att behöva göras vid varje enskilt ärende.

Förhoppningen är dock att föreliggande rapport ska kunna ge riktlinjer för såväl den kommunala handläggningen som den enskilda fastighetsägaren.

Kvarteret Kastanjen, Västra Gärdet.

BYGGNAD SINVENTERINGENS BETYDELSE I PLANERINGEN

Ett områdes kvaliteter, kulturhistoriska värden och särprägel måste fastställas för att man ska kunna säkerställa en hållbar utveckling av bebyggelsen samt ett önskvärt bevarande. Byggnadsinventeringar och kulturmiljöprogram är nödvändiga underlag för att kommunen ska ha möjlighet att ta ställning till ett framtida bevarande av byggnadsbeståndet och verka för att lagstiftningen efterföljs. Om ett områdes kulturhistoriska värde har identifierats och redovisats finns ökade möjligheter att hävda dessa i den kommunala planeringen och i bygglovshandlingen. Sedan plan- och bygglagens (PBL) införande 1987 har kommunerna planmonopol vilket också medför ett stort ansvar för att kulturmiljön beaktas och tillvaratas.

Genom att lyfta fram områden och beskriva dess kulturhistoriska värden kan förutsättningarna förbättras för att en framtida utveckling sker utifrån deras egna villkor. Det är viktigt att redogöra för vilka karaktärsdrag som är viktiga att värna.

Vid upprättandet av nya detaljplaner kan information om områdets värden inhämtas från byggnadsinventeringen. Man kan säkerställa skyddet, och skriva in planbestämmelser som varsamhets- och skyddsföreskrifter i detaljplaner, så att den kommande bygglovshandlingen underlättas. Varsamhetskrav och förvanskningsförbud kan också preciseras i planers beskrivningar.

Gällande bebyggelse i områden med utpekade kulturhistoriska värden bör antikvarisk sakkunnig ingå i bygglovsprövningen. Bygglövsnämnden har stora möjligheter att skydda bevarandevärd bebyggelse genom 3:e kapitlet i Plan och Bygglagen.

Hänsynskrav, PBL 3:1

Byggnader skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärden på platsen. Byggnader skall ha en yttre form och färg som är estetiskt tilltalande, lämplig för byggnaderna som sådana och som ger en god helhetsverkan.

Varsamhetskrav, PBL 3:10

Ändring av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.

Förvanskningsförbud, PBL 3:12

Byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

Varsamhetskravet enligt PBL 3:10 gäller alltid och ska beaktas vid all bygglovsprövning. Genom att lägga in konkretiserade varsamhetsbestämmelser i detaljplanen kan man tydliggöra vad det är i ett områdes särprägel och kulturhistoriska värde som ska bevaras. Här är det även möjligt att styra så att kommande förändringar bidrar till att återställa byggnaden i ursprungligt skick. I plan kan även skyddsbestämmelser enligt PBL 3:12 skrivas in för bebyggelse som klassats som särskilt kulturhistoriskt värdefull. Rekommendationerna i denna inventering kan sägas utföra sådan värdering som avses i PBL 3:12.

Enligt PBL 8:6 kan även bygglovsplikten via detaljplan eller områdesbestämmelser utökas med syfte att skydda värdefull bebyggelse. Om den pågående markanvändningen avsevärt försvåras på grund av skyddsbestämmelserna kan det leda till att fastighetsägaren har rätt till ekonomisk ersättning.

Nedan följer delar av PBL:s 8:e kapitel gällande bygglov, rivningslov och marklov som kan vara vägledande för ändringar inom inventerat område.

PBL 8 kapitel

1 § Bygglov krävs för att

- 1. uppföra byggnader,*
- 2. göra tillbyggnader,*
- 3. ta i anspråk eller inreda byggnader helt eller till viss del för väsentligen annat ändamål än det för vilket byggnaden senast har använts eller för vilket bygglov har lämnats,*

4. göra sådana ändringar av byggnader som innebär att det inreds någon ytterligare bostad eller någon ytterligare lokal för handel, hantverk eller industri.

3 § I områden med detaljplan krävs, utöver vad som föreskrivs i 1 och 2 §§, bygglov för att

1. färga om byggnader eller byta fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial samt för att göra andra ändringar av byggnader som avsevärt påverkar deras yttre utseende,
2. sätta upp eller väsentligt ändra skyltar eller ljusanordningar,

4 § Bestämmelserna i 1--3 §§ gäller inte i fråga om nedan angivna åtgärder beträffande en- eller tvåbostadshus och till dem hörande fristående uthus, garage och andra mindre byggnader (komplementbyggnader):

1. färga om byggnader inom områden med detaljplan, om byggnadens karaktär däri- genom inte ändras väsentligt,
2. med mur eller plank anordna skyddade uteplatser i anslutning till bostadshuset, om muren eller planket inte är högre än 1,8 meter, inte sträcker sig mer än 3,0 meter ut från huset och inte placeras närmare gränsen än 4,5 meter,
3. anordna skärmtak över sådana ute-

platser som anges i 2 eller över altaner, balkonger eller entréer, om skärmtaket inte är större än 12,0 kvadratmeter och inte sträcker sig närmare gränsen än 4,5 meter,

4. uppföra högst två komplementbyggnader i omedelbar närhet av bostadshuset, om byggnadernas sammanlagda byggnadsarea inte är större än 10,0 kvadratmeter, taknockshöjden inte överstiger 3,0 meter och byggnaderna inte placeras närmare gränsen än 4,5 meter.

6 § Kommunen får för ett område som utgör en värdefull miljö bestämma att bygglov krävs för att

1. inom områden som inte omfattas av detaljplan utföra sådana åtgärder som avses i 3 § första stycket 1,
2. inom områden med detaljplan färga om en- eller tvåbostadshus och komplementbyggnader,
3. underhålla sådan bebyggelse med särskilt bevarandevärde som avses i 3 kap. 12 §.

Kommunen får, i områden som utgör en värdefull miljö eller i områden för vilka områdesbestämmelser utfärdats, bestämma att bygglov krävs för att utföra sådana åtgärder som avses i 4 § andra stycket 1 och 2.

Kv Niten, Östra Gärdet.
Foto C. Thunqvist

VARSAMMA FÖRÄNDRINGAR

Generellt sett har all bebyggelse som uttrycker sin tids tankar och ideal ett kulturhistoriskt värde. En hållbar utveckling förutsätter att man ser varje enskild byggnads förutsättningar och kulturhistoriska värde som en tillgång. Förändringar av byggnadsbeståndet sker kontinuerligt och ska fortsätta göra så även i framtiden. Det gäller dock att varje förändring underordnar sig och anpassas till det befintliga.

Ett hus detaljer har stor betydelse för helhetsintrycket. Det är ofta genom byggnadsdetaljernas utformning som husen har smyckats och fått ett speciellt uttryck.

Tilläggsisoleringar som blev vanliga från 1970 och framåt döljer husens ursprungliga exteriörer. Genom nya fasader minskas taksprången och fönstren får en mer indragen placering med djupare nischer vilket både leder till ett nytt exteriört uttryck och mörkare lägenheter. De djupa fönsternischerna kan även öka bullernivåerna i lägenheterna genom att ljudvågorna hålls kvar på ett mindre utrymme.

Fönstren är en viktig del av husen. Olika tider symboliseras av olika fönsterutformningar gällande poster, spröjsverk, material och färgsättning. Tidigare var fönsterglasen tunnare. Det valsade glasets var det dominerande från 1930. Mycket av det fönsterglas som sätts in idag, både i nya och gamla hus, är ett så kallat floatglas som ofta är flera millimeter tjockare vilket gör att ljuset reflekteras mot ytan och därigenom skapar ett nytt fasaduttryck. Det är ofta att föredra att renovera gamla fönster, men om de måste bytas ut så bör de nya göras likt de gamla både vad gäller material och utformande.

Ett hus entré är viktig för dess karaktär. Tiden fram till 60-talet karaktäriseras av hantverksmässigt tillverkade portar, ofta med en kombination av trä och glas.

Entréernas portar, inramningar, eventuella skärmtak och armatur utgör en helhet som är viktiga att bevara. Idag är det tyvärr relativt sällsynt med entréer som har kvar de ursprungliga portarna. Många har bytts ut mot aluminiumdörrar som avviker från husets övriga arkitektur. Ett par fina exempel finns

dock utmed Holgersgatan invid Stortorget och i fastigheten Vinkeln 1 vid Holgers plan där dörrarna i trä och glas är bevarade.

Vänster: Holgersgatan 12. Höger: Vinkeln 1.

En annan viktig detalj på både enfamiljs- och flerbostadshus är balkongerna. Utformandet av balkongfronterna är en viktig del av den arkitektoniska karaktären.

I sammanhållande och enhetliga grupphusområden måste hänsyn tas till hela området. Vid förändringar går det inte bara att se till det enskilda huset utan hänsyn måste tas till hur helhetsintrycket påverkas. Till exempel måste större hänsyn tas till hela området vid förändringar av kedjehusen på Slätten än vad som behöver göras vid ingrepp på heterogena villabebyggelsen i östra delen av Hjortsberg.

FALKENBERG

Den befintliga bebyggelsen är ett resultat av samhällets utveckling. Genom att studera stadsplaner och byggnader kan mycket av en stads historia utläsas. Den nationella och lokala bostadspolitiken, industrialiseringen som lett till att flera stora företag etablerats i Falkenberg, befolkningsutvecklingen, bilismen och dragningarna av riksvägarna samt järnvägens intåg och ändrade sträckning i staden är några av de faktorer som lett till att staden idag ser ut som den gör.

För att få en förståelse för de kommande områdesbeskrivningarna följer nedan en kortfattad och översiktlig beskrivning av Falkenbergs utveckling under 1900-talet. Decenniernas årsringar går att utläsa i stadens bebyggelse.

Stadsplaner

Den första stadsplanen för Falkenberg utformades 1841. Tidigare samma år hade en stadsbrand ödelagt stora delar av staden vilket föranledde upprättandet av en regleringsplan. Den andra regleringsplanen utformades 1899. Planen omfattade fortfarande enbart staden väster om Ätran.

Falkenberg expanderade i snabb takt runt sekelskiftet 1900 och en ny regleringsplan, omfattande större områden, ansågs snart vara nödvändig. 1906 års stadsplaneförslag, utarbetad av Nils Gellerstedt, kom att innefatta Västra gärdet, inägo- och utmarksjordarna samt den västra delen av Herting. Gellerstedt var inspirerad av den medeltida stadsplanen med dess slingrande gator. Kvarteren Mälaren och Tegelbacken, som följer Ätrans östra strand, är ett resultat av Gellerstedts förslag. Planen fastställdes 1915 men Hertingområdet undantogs bland annat på grund av tegelbrukets nyttjande av området.

Innan den första stadsplanen för Herting fastställdes 1932 bebyggdes kvarteren Mälaren, Tegelbacken, Mältaren, Plantérlyckan och Ryggåsen med egnahemsvillor. Det rådde stor bostadsbrist i Falkenberg och redan 1898 hade det funnits planer på att upplåta tomter för egnahemsbyggande. Nya stadsplaner upprättades på 1930-talet på grund av flyttningen av järnvägen.

Kommunens utvidgning

År 1907 inkorporerades Herting med Falkenbergs stad. Skrea hade invändningar mot detta eftersom de då förlorade skatteintäkterna från laxfisket i Ätran. År 1936 inkorporerades Arvidstorp med Falkenbergs stad. Falkenberg hade under lång tid motsatt sig detta på grund av ökade utgifter. Stadens utvidgades nu västerut. År 1951 inkorporerades Skrea med Falkenberg.

Måsa-Brittas stuga vid Arvidstorpsvägen.
Foto Severin Nilsson (1846 - 1918).

I början av 1950-talet skedde omfattande kommunsammanslagningar i Sverige. Antalet kommuner reducerades från cirka 2500 till omkring 1000 sk storkommuner. Nästa kommunreform sker 1971 då knappt 300 kommunblock bildas. Falkenbergs stad går då samman med sex landskommuner och bildar nuvarande Falkenbergs kommun.

Näringsliv

Stadens näringsliv har haft stor betydelse för dess utveckling. En av de tidigaste industrierna var tegelbruken. De leriga markerna i Falkenberg gav goda förutsättningar för tegelproduktion. Fajans tegelbruk, som senare gav namn till området Fajans, lades ner 1974. På Herting låg Falkenbergs tegelbruk som var igång fram till 1986. Även Falkenbergs Ångsåg med dess plankagård hade stor betydelse för Falkenbergs tidiga utveckling

Ett flertal stora industrier med många anställda har lett till en befolkningsökning och ett stort behov av bostäder under de senaste 100 åren. AB Falkenbergs Valskvarn, Hallands Lantmäns Centralförening och Falkenbergs Mek Verkstads AB som alla förlades vid Ätrans mynning är några av de företag som betydde mycket för stadens industriella uppgång under tidigt 1900-tal. Under mellankrigstiden etablerades stadens skoindustri som då hade cirka 250 anställda.

Under efterkrigstiden började en högkonjunktur. Efter varvets start 1946 växte Falkenberg som industristad.

ASEA, senare Glasfiber, köpte mark i Falkenberg för att uppföra Skandinaviens enda glasfiberfabrik år 1960. Fabriken byggdes 1962 på östra sidan om Ätran. Kravet på hamnläge medförde att det fina grönområdet "Gröningen" fick offras. Förutom det hamnära läget efterfrågade företaget bostäder till sina anställda. Sammanlagt byggdes fem flerbostadshus under kort tid åt företagets anställda i kvarteren Linsen och Lagmannen på Herting. Fortfarande benämns de "glasfiberhusen". Fabriken lades ner på 1990-talet. Som mest arbetade 500 personer på företaget. På 1970-talet byggde Vin & Spritcentralen en anläggning, numera också nedlagd, vid Skrea strand.

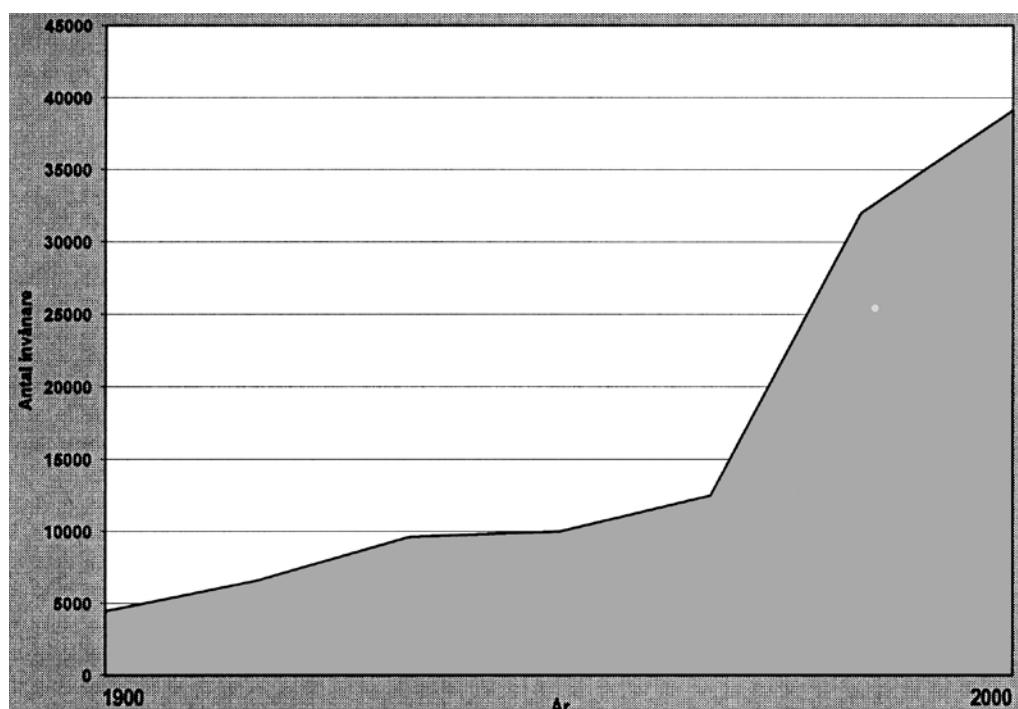
Befolkning

Från att ha haft omkring 4000 invånare i början av 1900-talet så hade antalet tiodubbats till sekelskiftet 2000. Denna kraftiga befolkningsutveckling beror inte bara på att kommunen har utvidgats geografiskt utan även på tätortens betydande expansion under dessa hundra år.

Bostäder och byggande

Från slutet av 1800-talet började Falkenberg växa i snabb takt. Från att ha varit en liten stad utmed Ätrans västra strand började nu nya områden planläggas. I takt med stadens industrialisering växte nya stadsdelar som Västra gårdet, Herting och Östra gårdet fram och staden kom att ligga på båda sidorna av Ätran.

Staten inrättade en egnahemslånefond 1904. Fonden skulle möjliggöra för människor att skaffa en egen bostad och den rådande bostadsbristen skulle byggas bort. Sammanhängande egnahemsområden började planläggas i städerna. I Falkenberg finns egnahemsbebyggelse framför allt på Herting, Västra gårdet och Östra gårdet. Byggandet av egnahem satte i gång på allvar efter första världskriget. Statens byggnadsbyrå gav ut typritningar för husen. Dessa typritningar

Befolkningsutvecklingen i Falkenberg under 1900-talet.

1900-talets början etablerades ett flertal företag som specialiserade sig på prefabricerad villaarkitektur. Två framstående företag var Boro-hus och AB Svenska Trähus. De gav ut kataloger med presentationer av olika hustyper. Ritningarna inkluderade även inredningar som garderober, kök och skåpsdetaljer. De monteringsfärdiga husen omfattade allt från mindre enfamiljshus till stora flerfamiljshus. Aktiebolaget Svenska Trähus i Stockholm anlidade framstående arkitekter men hade också eget arkitektkontor. Boro-hus var ett småländskt företag som från producerade villor

från 1922. Kataloghus finns på många platser i Falkenberg. De ovan nämnda företagen finns representerade med hus bland annat utmed Skepparegatan på Västra gärdet.

De stora kommunsammanslagningarna i Sverige 1952 ledde till ett ökat byggande av medborgarhus och folkets hus. Det uppkom även ett ökat behov av nya kommun- och stadshus. Denna tendens är tydlig i Falkenberg. År 1953 invigs Folkets Hus vid Stortorget. Stadens nya stadshus står färdigt 1959 efter ritningar av arkitekt Lennart Tham. År 1965 inleddes det statligt styrda miljonprogrammet. Regeringen hade tagit beslut om att en miljon bostäder skulle byggas inom en tioårsperiod. Under 1960-talet byggde Stiftelsen Hertingbostäder 370 nya lägenheter i staden. Bland annat byggdes hyreshus i kvarteret Relingen på Västra gärdet och i Sloalyckan på Östra gärdet. Storskaliga byggen med högt tempo resulterade i enhetliga hus. Detta var bland annat ett resultat av lånetaken från staten och den ökade bostads-

**Överst: Folkets hus vid Stortorget.
Under: Stadshuset vid Rådhusorget.**

bristen. Många förknippar miljonprogrammet med hyreshus i tre eller fler våningar, men ungefär en tredjedel av det byggnadsbestånd som uppfördes under denna tid var småhus.

Halland var ett av de län i Sverige där andelen bostäder i småhus översteg flerbostadshusen. I Falkenberg, som har en övervägande del småhusbebyggelse, är detta tydligt. Från slutet av 1960-talet och under 1970-talet sker en markant ökning av villabyggandet. Stora delar av Västra gärdet, Hjortsberg och hela Slättenområdet bebyggdes med villor.

Vid kommunsammanslagningen på 1970-talet gick de före detta småkommunernas allmännyttiga bostadsföretag samman och bildade Falkenbergs Bostads AB. Det nya bolagets första projekt blev två hus på Hallanäsgratan och 70 lägenheter på Tröingeberg.

De svenska stadskärnorna genomgick omfattande förändringar under 1960- och -70-talen. Även i Falkenberg genomgick centrum en sanering. Centrumvaruhus som Domus och centrala parkeringshus fick ersätta den äldre kvartersbebyggelsen.

Efter 1970-talets energikris stagnerade byggbranschen. Regeringen stimulerade marknaden på 1980-talet genom att införa ett

ROT-bidrag. Förkortningen står för reparation, ombyggnad och tillbyggnad. Befintliga byggnader började byggas om i högre rad. Exempel på det går att se i kvarteret Kompassen och delar av Skotet på Västra gärdet där 1940-talshusen år 1985 genomgick omfattande förändringar som bland annat omfattade tilläggsisoleringar och fönsterbyten.

Byggandet tog dock fart igen och under 1980-talet byggdes bland annat ett flertal lägenheter i kvarteret Repslagaren i innerstaden samt i kvarteret Eldonet på Hjortsberg. I början av 1990-talet satsades det stort på området norr om den gamla E6:an. Då byggdes där över 200 lägenheter i en ny stadsdel, benämnd Falkagård.

**Överst: Det tilläggsisolerade kvarteret Kompassen på Västra gärdet.
Till vänster: Villor på Slätten, Spelmannen 4 - 7.**

4. ÖSTRA GÄRDET / FAJANS

Området under denna rubrik avgränsas av Murarevägen i väster, Ätran i söder och gamla E6: an i norr. (På kartan nedan avgränsas det av prickad linje medan de egentliga stadsdelarna avgränsas av heldragna linjer.) Genom området rinner Gruebäcken som mynnar i Ätran. Bebyggelsen består nästan uteslutande av bostadshus. Två större vägar löper genom området, dels Varbergsvägen som är den gamla vägen mot Varberg, dels Lasarettsvägen som leder upp till Tröingeberg.

Den rika tillgången på lera på Östra gärdet föranledde att ett tegelbruk anlades här. År 1906 bildades Tegelfabriksaktiebolaget Fajans, vilket ombildades till AB Fajans Tegelbruk efter en likvidation 1908. Fabriksbyggnaden revs 1974 och på det före detta fabriksområdet ligger nu en villabebyggelse i kvarteren Neptun, Nabon och Prästängen. Området benämns Fajans efter den gamla industrin. Även kvarteren Lermarken och Lertäkten nordväst om Fajans har fått sina namn efter områdets lertillgångar.

Fajans tegelbruk efter 1936. Foto Linus Almqvist, Falkenbergs museums arkiv.

På 1870-talet beviljades anslag för att uppföra en sjukstuga i Falkenberg. Sjukstugan byggdes direkt norr om Garvareforsen. År 1911 beslöt landstinget att bygga om sjukstugan till länslasarett. Lasarettet genomgick omstruktureringar och ombildades till vårdcentral 1973.

Nybyhemmet, som ligger strax öster om vårdcentralen, byggdes under 1800-talets sista år efter ritningar av medicinalstyrelsens arkitekt Axel Kumlien. Byggnaden uppfördes som en anstalt för sinnessjuka. År 1926 byggdes anstalten till. Arkitekt var då Carl Landsten och byggnadsarbetet utfördes av Bygghuset Bröderna Bengtsson. År 1943 omorganiserades anstalten till vårdhem för lättskötta sinnessjuka och det officiella namnet blev Nybyhemmet. Byggnaden har under senare år inrymt Falkenbergs konstskola.

Flera byggnader i området har koppling till lasarettet. År 1948 uppfördes ett bostadshus för personalen. Fyra år senare, 1952, byggdes en underläkarbostad på fastigheten Bågen 14, efter ritningar av de kända stockholmsarkitekterna Ahlberg-Backström-Reinius.

**Ovan: F.d. Nybyhemmet.
Till höger: Underläkarbostaden byggd 1952.**

Strax öster om Falkenbergs vårdcentral ligger S:ta Gertruds kyrkoruin. Murarna efter den medeltida kyrkan grävdes fram vid en arkeologisk undersökning på 1960-talet. Ett symboliskt träkors har rests i dess anslutning.

Bebyggelsen inom Östra gårdet/Fajans har kontinuerligt växt fram. Varbergsvägen har en prägel av äldre landsväg och infartsväg. Utmed den ligger ett flertal byggnader från 1900-talets första hälft. Som en del av randbebyggelsen finns miljöer kopplade till biltrafiken. I kvarteret Skon, på östra sidan om Varbergsvägen, finns två äldre verkstadsbyggnader. Skon 11 har höga kulturhistoriska värden och är en viktig del av miljön. Byggnaderna bör skyddas i plan. Längre öster ut längs Åtran ligger ett antal äldre gårdar kvar utmed Hertig Valdemars väg. För övrigt är de flesta av 1900-talets decennier representerade inom området, med en klar dominans av 1970-talet.

Skon 11.

Skon 13.

Stora delar av Östra gårdet är bebyggt med en karakteristisk egnahemsbebyggelse. År 1916 fick AB Daniel Lundgrens Läderfabrik lagfart på stadsägorna 132-134 och här började egnahem åt garveriarbetarna uppföras. Från 1920 började kvarteren Norrskenet, Nymfen, Nyttan och Näcken bebyggas. Den stora byggmästaren var Henning Dickson. Många

av husen reverterades med den lokala Falkenbergsputsen. (Se värdeenhetsligt område 7, Falkvägen i N-kvarteren, på sid 73.)

Kvarteren Nålen, Nejlikan, Norrskenet, Nyttan, Nornan, Nöjet, Näktergalen, Näcken och Noten dokumenterades av Hallands läns museer 1995 i en kulturhistorisk undersökning. (Se kap. Tidigare inventeringar med kartor.)

**Ovan till vänster: Noten 1.
Ovan till höger: Näcken 7.
Till vänster: Näcken 1.**

På Östra gårdet och Fajans finns en stor blandning av bebyggelse. I väster finns kvarter med hus från 1900-talets början och i öster ligger stora sammanhängande områden med framför allt 1970-talsbebyggelse. Den äldsta delen med egnahemsbebyggelse från 1920-talet i kvarteren Nålen, Nejlikan, Norrskenet, Nyttan, Nornan, Nöjet, Näktergalen, Näcken och Noten ingår i inventeringen från 1995. Totalt har åtta områden lyfts fram.

1. Kvarteren Pilen, Bågen och Gruebäck

De tre kvarteren nära korsningen Lasarettsvägen – Varbergsvägen har bebyggts under lång tid och uppvisar en kontinuitet i bebyggelsen. Mot Varbergsvägen finns den äldre mer heterogena bebyggelsen medan en mer sammanhållen och sentida villabebyggelse karaktäriserar områdets nordvästra del.

2. Sloalyckan

Sloalyckan består av trevånings flerbostadshus från 1960-talet.

3. Vindilen

Vindilen är ett flerbostadshusområde som HSB uppförde 1963. Lamellhusen är placerade i vinkel och bildar avgränsade innergårdar.

4. Stöveln

År 1969 byggde Stiftelsen Hertingbostäder tvåvånings lamellhus i kvarteret Stöveln.

5. Kvarteret Lermarken m.fl.

Området utgörs till största del av enplansvillor i tegel från 1950- och 60-talen. Den enhetliga placeringen på tomterna skapar en sammanhållen miljö.

6. Kvarteren Niten, Narva och Notarien

De tre kvarteren består av tre typer av fristående villor. De byggdes som kataloghus främst under 1940-talet. Området har mycket höga värden.

7. Falkvägen i N-kvarteren

Mellan kvarteren Nyttan och Norrskenet finns välbevarade hus från 1920-talets egnahemsbebyggelse.

8. Fajans

Fajansområdet utgörs till största del av seriebyggda villor och kedjehus från 1970-talet.

4:1. KVARTEREN PILEN, BÅGEN OCH GRUEBÄCK

Nära korsningen Varbergsvägen – Lasarettsvägen ligger de tre kvarteren Pilen, Bågen och Gruebäck.

Kvarteren inrymmer en blandad bebyggelse. Medan stora delar av områdets östra delar utgörs av enplansvillor från cirka 1960 finns en äldre och mer heterogen bebyggelse i kvarteret Pilen, längs Varbergsvägen, och i kvarteret Bågens södra del.

Bågen 2, som ligger utmed Broslättsvägen, byggdes 1934 efter ritningar av falkenbergssarkitekten Carl Landsten. Byggnaden har olyckligtvis genomgått stora exteriöra förändringar bland annat genom insättandet av nya avvikande enluftsfnster. Bågen 28 byggdes 1933. Arkitekt var Carl Landsten. Huset består av två våningar och källare. Fasaden är vitputsad och det valmade sadeltaket täcks med rött tegel. Fönstren i två och tre lufter har brunmålade bågar och karmar. Pilen 1, som också uppfördes 1933 efter ritningar av Carl Landsten, är en tvåplansvilla med brutet sadeltak täckt med lertegel. Fasaden består av ljusblå locklistpanel och fönstren har två lufter. Pilen 2 omfattar ett bostadshus i 1,5 plan med sadeltak, fasader med röd panel och fönster i två lufter samt en tillhörande gårdsbyggnad i ett plan. Husen byggdes 1941 efter ritningar av E. Andersson.

Överst till vänster: Bågen 28.
Under till vänster: Bågen 2.
I mitten: Pilen 1. Till höger: Pilen 2.

Ut mot Varbergsvägen låg det så kallade amerikahuset, som revs 2005. Det var en byggnad i tre våningar med en asymmetrisk byggnadskropp. Huset hade stående gulmålad

locklistpanel. Byggnaden hade bland annat inrymt en mjölkbutik. Inne på gården fanns tillhörande uthus. Huset hade höga kulturhistoriska värden.

Bågen.

Gruebäck.

Gruebäck.

Utmed stora delar av Falkenerarevagen, Broslättsvägen och Gruebäcksvägen ligger en enhetlig villabebyggelse. Husen uppfördes kring 1960. Det signifikanta är de låga byggnadskropparna, de flacka taken och de röda tegelfasaderna.

Flera av villorna är ritade av de lokala arkitekterna Gunnar Lydh och Bruno Andersson, medan bland annat Bågen 10 är ett kataloghus från AB Svenska Trähus.

Värdering och rekommendationer Pilen, Bågen och Gruebäck

De äldre byggnaderna utmed Lasarettsvägen och Varbergsvägen har höga kulturhistoriska värden. Flera av husen är ritade av den lokale arkitekten Carl Landsten som ritade ett stort antal hus i Falkenberg under 1920- och -30-talen. Dessa hus bör skyddas exteriört.

Den moderna bebyggelsen i områdets nordöstra del har en enhetlig arkitektur som är tidstypisk för det tidiga 1960-talet. Husens proportioner och tegelfasader bör bevaras.

4:2. SLOALYCKAN

I Sloalyckan, Utmarksvägen 1-13, byggdes under mitten av 1960-talet nio trevåningshus som sammanlagt kom att inrymma 180 lägenheter. Husen uppfördes åt Stiftelsen Hertingbostäder. Behovet av hyreslägenheter var stort i Falkenberg under denna tid och Sloalyckan var en stor satsning för att minska

bostadsbristen. Arkitekt till husen var Bygg- och planprojektering i Halmstad, samma företag som ett par år tidigare ritat husen på Vindilen 1 (se nedan). Lamellhusen fick plana tak som täcktes med så kallad underhållsfri papp. Väggarna kläddes med gul 1/2 stens fasadtegel i kombination med eternit.

Fönstren i en och två lugter bildar tillsammans med den mellanliggande bruna eterniten horisontella band på fasaden. På husens baksidor finns balkonger i rader om två och

tre. Mot Utmarksvägen ligger garagelängor. Området försågs även med butik och förskola.

Entréerna består av pardörrar i aluminium med skärmtak och vindskydd. Direkt utanför

har det uppförts cykelställ med tak. Lamellhusens placeringar bildar innergårdar med lekplatser, sittgrupper och soprum.

Värdering och rekommendationer Sloalyckan

Sloalyckan tillhör ett av Falkenbergs utpräglade ”miljonprogramsområden”. Byggnaderna har en tidstypisk utformning. Garagelängorna är en integrerad del av området. Det finns en tendens att omvandla byggnader från den här tiden. Husens fasader bör dock bevaras och särskild hänsyn bör tas till områdets helhet.

4:3. VINDILEN 1.

De tio flerbostadshusen på fastigheten Vindilen 1 uppfördes åt HSB 1963. Arkitekt var Bygg- och planprojektering AB i Halmstad. Stadsplanen för området fastställdes den 17 maj samma år.

Gavelfasaderna fick fasader av 1/2-stens tegel medan långsidorna fick utfackningar av vit korrugerad eternit. De flacka taken täcktes med papp. Fönstren består av en och två lufter. Entréerna består av dubbeldörrar i trä och glas.

I anslutning till bostadshusen finns sju garagelängor. Lamellhusen är placerade i vinkel mot varandra och bildar på så sätt avgränsade gröna innergårdar. Inom området finns även en livsmedelsbutik.

Det exteriöra uttrycket har under senare år förändrats. Gavelfasaderna är numera putsade och målade i en ljusrosa kulör. De tilläggsisolerade långsidorna har försetts med tegel. Under 1990-talet glasades balkongerna in och taken byggdes om.

Värdering och rekommendationer Vindilen 1

Vindilen 1 utgörs av en karakteristisk 60-talsmiljö. De enhetliga exteriörerna bör bibehållas. Portarna i trä och glas bör ej bytas ut mot aluminiumdörrar.

4:4. STÖVELN

I kvarteret Stöveln ligger sammanlagt fem tvåvånings lamellhus. De uppfördes åt Stiftelsen Hertingbostäder 1969. Arkitekt var Kommunernas Konsultbyrå, LBF, Byggnadsavdelningen i Halmstad.

Husen har fasader av gult 1/2 stens fogstruket fasadtegel och valmade flacka sadeltak täckta med svart cementtaktegel. Fönstren består av en luft samt en mindre vädringsruta. Entréerna består av enkeldörrar av aluminium och glas.

Värdering och rekommendationer Stöveln

Området består av hus med en typisk 60-talsarkitektur. Det enhetliga gula fasadteglet bör bevaras.

4:5. KVARTERET LERMARKEN M.FL.

Ett stort område mellan Gruebäcken och Lasarettsvägen, norr om den äldre egnahemsbebyggelsen, utgörs av en sammanhållen villa-bebyggelse från 1950- och 1960-talen. Genom

området sträcker sig Tröingevägen som är den gamla utfartsvägen mot nordost. Vägen kantas av en allé och en remsa med gräs.

Tröingevägen.

Längs Tröingevägen i kvarteret Norrmannen ligger fyra enhetliga villor i 1,5 plan. Stadsplan för området fastställdes 1956. De fyra husen byggdes mellan 1956 och 1957. Norrmannen 1 ritades av Kungliga bostadsstyrelsen, Norrmannen 2 av ingenjör Richard Berg. Fastigheterna 3 och 4 är kataloghus från AB Borohus respektive AB Svenska Trähus.

Fasaderna består av 1/2 stens fasadtegel. Vartannat hus har rött tegel och vartannat

gult. De branta sadeltaken är täckta med tegelpannor och har takfallen ut mot gatan. Från början fanns en blandning av en- och tvåluftsfönster, vilket var vanligt förekommande under 1950-talet. Flera tvåluftsfönster har sedan dess bytts ut mot enluftsfönster.

Byggnaderna har genomgått vissa tillbyggnader. Norrmannen 4 har försetts med ett uterum mot gatan och 1979 byggdes en garagebyggnad på fastigheten nummer 1.

Norrmannen 1 - 4.

I kvarteren Lermarken, Lertäkten, Vindilen 2-10, Vinberget och del av Tecknaren ligger en låg villabebyggelse som uppfördes under 1960-talets första hälft. De flesta av husen är kataloghus från ett flertal företag, bland annat LB-hus i Bromölla och Gullringshus. Dåvarande stadsarkitekt Gunnar Lydh skrev 1963 att avsikten var att området skulle exploateras av grupphusbebyggelse med enhetliga hustyper. Lermarken 11 (se bild s 67) byggdes 1964 efter ritningar av AB Vinbergs Byggnadsmaterial.

Hela området har en enhetlig utformning med enplanshus med flacka sadeltak, rött fasadtegel och gavlarna vända mot gatulinjen.

I kvarteret Tecknarens sydvästra del samt i kvarteret Vindelns finns 1,5 plansvillor med sadeltak täckta med tegel. Tecknaren 2 (se bild s 67) byggdes 1945 och är ett kataloghus från företaget AB WST-hus. Fasaderna har stående panel. Fönstren bestod till en början av två lufter men har i flertalet fall blivit utbytta. Entréerna har en typisk 40-talsutformning med trappor med smäckra räcken och små skärmtak över dörrarna.

Lermarken 11.

Lertäkten 5 och 4.

Tecknaren 2.

Tecknaren 18.

I de tre kvarteren Tecknaren, Skulptören och Etsaren ligger seriebyggda enplansvillor. Stadsplan för området fastställdes 1961. Två år senare, 1963, kom AB Skånska Cementgjuteriet i Halmstad in med en ansökan om att få uppföra 27 villor. Det var även AB Skånska Cementgjuteriet som ritade villorna.

Husen har röda tegelfasader och stående panel på gavelröstena. De flacka sadeltaken täcks av röda tegelpannor. Byggnaderna har en enhetlig placering på tomten med gavlarna

vända mot gatan. Mellan gatulinjen och husen ligger garagen. Entréerna sitter centralt placerade på gaveln och bredvid dörrarna finns fasaddekor av mönstermurning.

Paralleller kan dras till den bebyggelse som uppfördes under samma tid på Kristineslätt, i kvarteret Ordensbandet m.fl. Där lät AB Skånska Cementgjuteriets dotterbolag Sulcus uppföra seriebyggda villor (se avsnittet om Hjortsberg/Kristineslätt).

Tecknaren 14.

Skulptören 1.

Tecknaren.

Värdering och rekommendationer Lermarken m.fl.

Husen längs Tröingevägen i kvarteret Norrmannen bör behålla sin enhetliga arkitektur. De karakteristiska tegelfasaderna bör bibehållas, särskilt exponerade fasader mot gatan. Uterum bör endast tillåtas mot gården. Det stora området med enplansvillor i rött tegel från 1960-talets början, i kvarteret Lermarken m fl, bildar tillsammans en enhetlig miljö som bör värnas. Särskilt bör de röda tegelfasaderna samt de flacka sadeltaken, klädda med tegelpannor, vilka är karaktärsskapande för området, bevaras.

De seriebyggda husen i kvarteren Tecknaren, Skulptören och Etsaren har ett värde genom den enhetliga miljön och den tidstypiska 1960-talsarkitekturen. Av stor vikt är de röda tegelfasaderna och de sammanhållande taken som förstärker den enhetliga gatubilden. Tegelfasaderna bör behållas intakta och bör ej tillåtas putsas eller målas. Taken bör ej förändras och tillbyggnader mot gatan bör undvikas.

4:6. KVARTEREN NITEN, NARVA OCH NOTARIEN

Mellan Lasarettsvägen och Fajansskolan ligger de tre kvarteren Niten, Narva och Notarien.

Kvarteren består av en sammanhängande 1940- och tidig -50-talsbebyggelse. Tre typer av hus förekommer i kvarteren. Samtliga ligger med takfallen mot gatulinjen.

I de yttre delarna, längs Nybys väg och Bengt Horns väg ligger sammanlagt sex hus i två plan. Husen består av rektangulära byggnadskroppar och har flacka sadeltak. De två

husen utmed Bengt Horns väg har tegelfasader, varav det ena (Notarien 6) har målats. Husen utmed Nybys väg har fasader av ljus puts, förutom Niten 7 som har klätts med stående gulmålad locklistpanel. Niten 5 och 9 är ritade av Falkenbergersarkitekten J. Sonnhag år 1950 respektive 1948.

Niten 9.

Niten 7 och 5.

Notarien 8.

Längs Österbovägens och Narvavägens norra sidor ligger villor i 1,5 plan som byggdes mellan 1946 och -48. De flesta är kataloghus från företagen AB Svenska Trähus, AB WST-hus och Boro-hus, medan bland annat Narva 9 är ritat av Sven Andersson som ritade en stor mängd hus i Falkenberg under denna tid. Flera exempel finns bland annat att se på

Västra gårdet och på Herting.

Fasaderna bestod till början av stående locklistpanel i olika färger. Idag har några av husen klätts med tegel och eternit. Sadeltaken täcks av röda tegelpannor. Entréerna sitter mitt på fasaden mot gatan och kröns av mindre skärmtak. Bredvid entréerna sitter ett eller två små fönster. (Se bilder s 70.)

Notarien 1, 3 och 5.

Narva 1, 3 och 5.

Narva.

På de södra sidorna av Österbovägen och Narvavägen ligger lägre villor från kataloghusföretagen. Fasaderna bestod till en början av stående panel, målade i olika kulörer. Husen har genomgått en del förändringar men har ett sammanhållande formspråk genom de små rektangulära byggnadskropparna och de flacka sadeltaken. Karaktäristiskt är de två

små fönstren som sitter på var sida om den centralt placerade entrén. Ovanför entrén sitter små skärmtak. Vissa av husen har på senare år fått tillskott i form av farstukvistar. Fönstren bestod till en början av två lufter men har i några fall blivit utbytta mot perspektivfönster.

Narva 2.

Niten.

Niten 10.

Förändringar som inte underordnar sig husens befintliga arkitektur, proportioner och kvaliteter gör att det karakteristiska för området går förlorat. I kvarteren finns exempel på tillbyggnader, fasadförändringar och

nya taktäckningar som avviker mot helheten. Genom att istället se till byggnadernas särdrag och samspel med den omkringliggande bebyggelsen kan husens och områdets inboende värden bibehållas.

Värdering och rekommendationer Niten, Narva och Notarien

De tre kvarteren utgörs av en enhetlig 1940-talsbebyggelse med mycket höga värden, vilka är värda att värna. Det är viktigt att skydda husens formspråk och proportioner. Uppdelningen av de tre byggnadstyperna bör bibehållas. Tillbyggnader bör underordna sig huset och förläggas in mot gården. Förändringar av gatubilden bör undvikas. Sadeltaken bör bevaras och takkupor mot gatan undvikas. Fönstren bör ha två lufter likt de ursprungliga. De enkla entréerna som är så signifikanta för området bör bevaras.

4:7. FALKVÄGEN I N-KVARTEREN

I kvarteren Nageln, Nejlikan, Nornan, Norrskenet, Noten, Nymfen, Nyttan, Nålen, Näcken och Nöjet uppfördes egna hem under 1920- och 1930-talen, flertalet av de tidigare av byggmästare Henning Dickson. Många var reveterade med falkenbergsputs medan andra hade stående lockläktpanel. Utmärkande för Dicksons hus var lunettfönster, loggior, burspråk och/eller svängda takfall. Fönstren var i två och tre lufter, spröjsade med sex respektive nio rutor. Husen placerades luftigt på stora tomter.

De äldsta kvarteren dokumenterades i en kulturhistorisk undersökning som genomfördes av Landsantikvariern, Hallands läns museer 1995. (Se kap. Tidigare inventeringar med kartor.)

Idag är de flesta hus ombyggda på olika sätt och deras ursprungliga utseende helt förändrat. Enstaka välbevarade byggnader kan fortfarande åskådliggöra områdets ursprungliga karaktär, exempelvis Nyttan 2, 3 och 10 samt Norrskenet 8, 9 och 10 utefter Falkvägen.

Norrskenet 8 (Falkvägen 6). Uppfört 1927 för småskolelärarinnan Matilda Lindström.

Nyttan 2 (Falkvägen 3). Uppfört för f. hushållerskan Emma Charlotta Skog. Falkenbergsputsen var ursprungligen vit, fönstren grönmålade och dörren mörkbrun med ospröjsad glasruta.

Nyttan 3 (Falkvägen 5), Villa Solhill, uppfördes 1927 för bagerskan Ida Söderström. Fa-

saderna har vitmålad falkenbergsputs. Kring entrédörren finns en slätputsad omfattning. De höga tvåluftsfönstren har sex rutor.

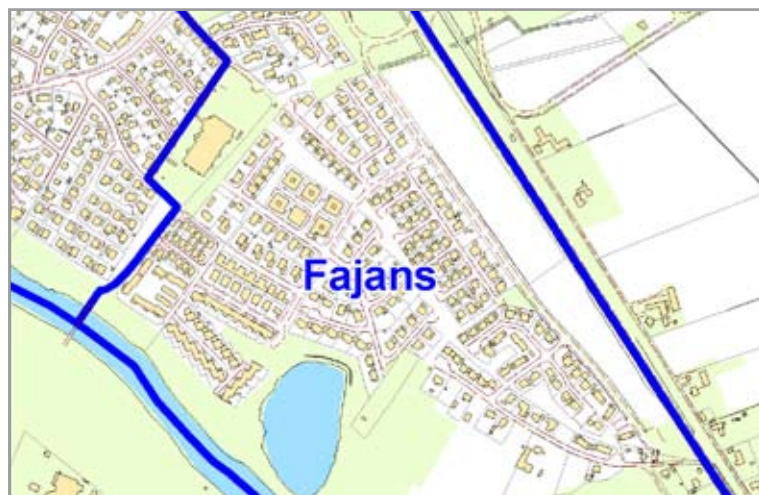
Värdering och rekommendationer Falkvägen i N-kvarteren

De hus vid Falkvägen som har kvar sin till största delen ursprungliga exteriör har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Vid framtida restaureringar och/eller färgsättningar bör antikvarisk expertis rådfrågas. Enkelkupigt lertegel istället för betongpannor rekommenderas vid omläggning av bostadshusens tak.

Generellt för hela området är att den öppna gatubilden med de stora trädgårdarna, häckarna och staketen bör bibehållas. Tillbyggnader och uthus bör placeras bakom husen. Vid framtida ombyggnader av övriga hus i kvarteren Nageln, Nejlikan, Nornan, Norrskenet, Noten, Nymfen, Nyttan, Nålen, Näcken och Nöjet bör en återgång till ursprungligt utseende eftersträvas.

Stadsplanen med de många småhusen längs vägar, som mjukt följer Gruebäcken, har i sig ett högt bevarandevärde. Vägsträckningen har till vissa delar medeltida ursprung.

4:8. FAJANS

Hela den östra delen, det område som benämns Fajans, bebyggdes från 1976, sånär som på de äldre husen utmed Hertig Valdemars väg samt kvarteren Drabanten och Rytaren som hade bebyggts 1975.

De flesta kvarteren består av seriebyggda villor och kedjehus. Dominerande är den typiska 1970-talsvillan i 1,5 plan med fasadtegel på bottenvåningen och panel på gavelröset. Tre arkitektkontor har ritat merparten av husen. Även om de flesta tomterna är små så är det ett grönt område. Allmänna grönområden med cykelbanor sträcker sig genom området.

Som nämnts ovan var kvarteren Drabanten och Rytaren de tidigast byggda inom

området. Husen som byggdes 1975 placerades snett i förhållande till gatulinjen. Arkitekt var Helge Bloch Arkitektkontor AB. Husen i 1,5 plan fick flacka sadeltak med markerad takfot, täckta med betongpannor. Bottenvåningen kläddes med vitt fasadtegel och gavelrösterna med stående mörk panel.

I kvarteret Rusthållaren byggdes 1976 sex 1,5-plansvillor med brantare sadeltak. Arkitekt var Viproj AB i Varberg. Även här kom bottenvåningarna att bestå av vitt fasadtegel och gavelrösterna av stående panel. Balkonger byggdes in under det branta taket. Likt Drabanten förlades husen snett på tomterna.

Drabanten.

Rusthållaren.

På platsen för kvarteren Prästängen, Nabon, Neptun samt del av Nymfen låg tidigare Fajans tegelbruk. Fabriksbyggnaden revs år 1974. Villorna i 1,5 plan som uppfördes i fabriksens ställe byggdes 1976 åt AB Kasper Höglund i Göteborg. Arkitekt bakom den typiska 1970-talsarkitekturen var Celanders Forser Lindgren Arkitektkontor AB. Fasader-

na består av gult tegel på bottenvåningarna medan gavelröstena har stående lockpanel. På baksidorna finns balkonger som ligger i liv med takfoten. Panelen och fönstrens bågar och karmar är brunmålade, medan balkongfronterna består av rödmålade liggande bräder. Sadeltaken täcks av mörka betongpannor.

Neptun.

Nabon.

År 1979 ritade Celanders Forser Lindgren Arkitektkontor AB kedjehusen i kvarteren Skrivaren, Sigillet och Nämndemannen åt AB Kasper Höglund i Göteborg. Husen har fasader av gult tegel och stående brun panel på gavelröstena. Sadeltaken är täckta av betongpannor. Takkupor ger ljusinsläpp till övervåningarna.

Folkungavägen kantas av en allé. Norr om vägen, i kvarteret Frälsemannen ligger tvåplansvillor med gavlarna ända mot gatan.

Husen byggdes 1977 efter ritningar av Viproj AB i Varberg. Fasaderna består av gult fasadtegel och stående brun panel. De flacka sadeltaken är täckta med betongpannor.

På södra sidan Folkungavägen, i kvarteret Riksföreståndaren, ligger kedjehus i ett plan. Varje hus består av två byggnadskroppar med olika takhöjd. Fasaderna består av gult tegel. Fönstren, i en luft, har mörka karmar och bågar.

Skrivaren.

Frälsemannen.

Riksföreståndaren.

I kvarteret Abboten m.fl. ligger 1,5-plansvillor från 1977. Husen är ritade av AB Bruno Andersson Arkitekt och Konstr. Byrå i Falkenberg.

I kvarteret Häradshövdingen byggde Bygg-Bröderna i Falkenberg tio villor 1978. Arki-

tekt var Viproj AB i Varberg. Husen fick en liknande utformning som de omkringliggande kvarterens bebyggelse. Samma arkitektkontor ritade året därpå villorna i kvarteren Brynjan – Krigaren.

Abboten 4.

Häradshövdingen.

Häradshövdingen.

I kvarteren Dolken, Värjan och Sabeln byggde Bygg-Bröderna 1976 sex hus. Arkitekt var Helge Bloch Arkitektkontor AB. Husen är kringbyggda och inrymmer fyra bostäder vardera. Mot gatan finns garage och parkeringsplatser.

Värjan.

Ovan till vänster: Drotsen.
Ovan till höger: Bågskytten.
Till höger: Riddaren.

Värdering och rekommendationer Fajans

Hela Fajansområdet har bebyggts med en modern villabebyggelse under relativt kort tid. De flesta kvarteren utgörs av en seriebyggd och tidstypisk 1970-talsbebyggelse. Det är viktigt att se till områdets helhet. Den sammanhållande arkitekturen och färgsättningen bör värnas. Uterum bör i första hand placeras på husens baksidor.

FOTO

Inventeringens digitala foton finns på CD hos Falkenbergs museum och på Stadsbyggnadskontoret i Falkenberg.

TIDIGARE INVENTERINGAR MED KARTOR

Falkenbergs kommun:

Falkenberg – stad att bevara. Populärutgåva av bevarandeplanen för Falkenbergs innerstad (1991)

Bevarandeplanen antogs av kommunfullmäktige 1986. Den bygger på en total byggnadsinventering som utfördes 1982 av Hallands läns museer, Landsantikvarien. (D.v.s. alla byggnader inom det avgränsade området inventerades.) Se karta sid 185.

Utvalda hus är klassade enligt:

- Byggnadsklass 1: Byggnad av större kulturhistoriskt värde, som inte får förändras exteriört. (Rött på kartan.)
- Byggnadsklass 2: Byggnad av större kulturhistoriskt värde, vars yttre form och allmänna karaktär ej får förvanskas. (Rödrutigt på kartan.)
- Miljöbeteckning M: Område av särskilt kulturhistoriskt värde och av stor betydelse för stadsbilden. Beteckningen omfattar även gator, torg och platser. (Blått på kartan.)

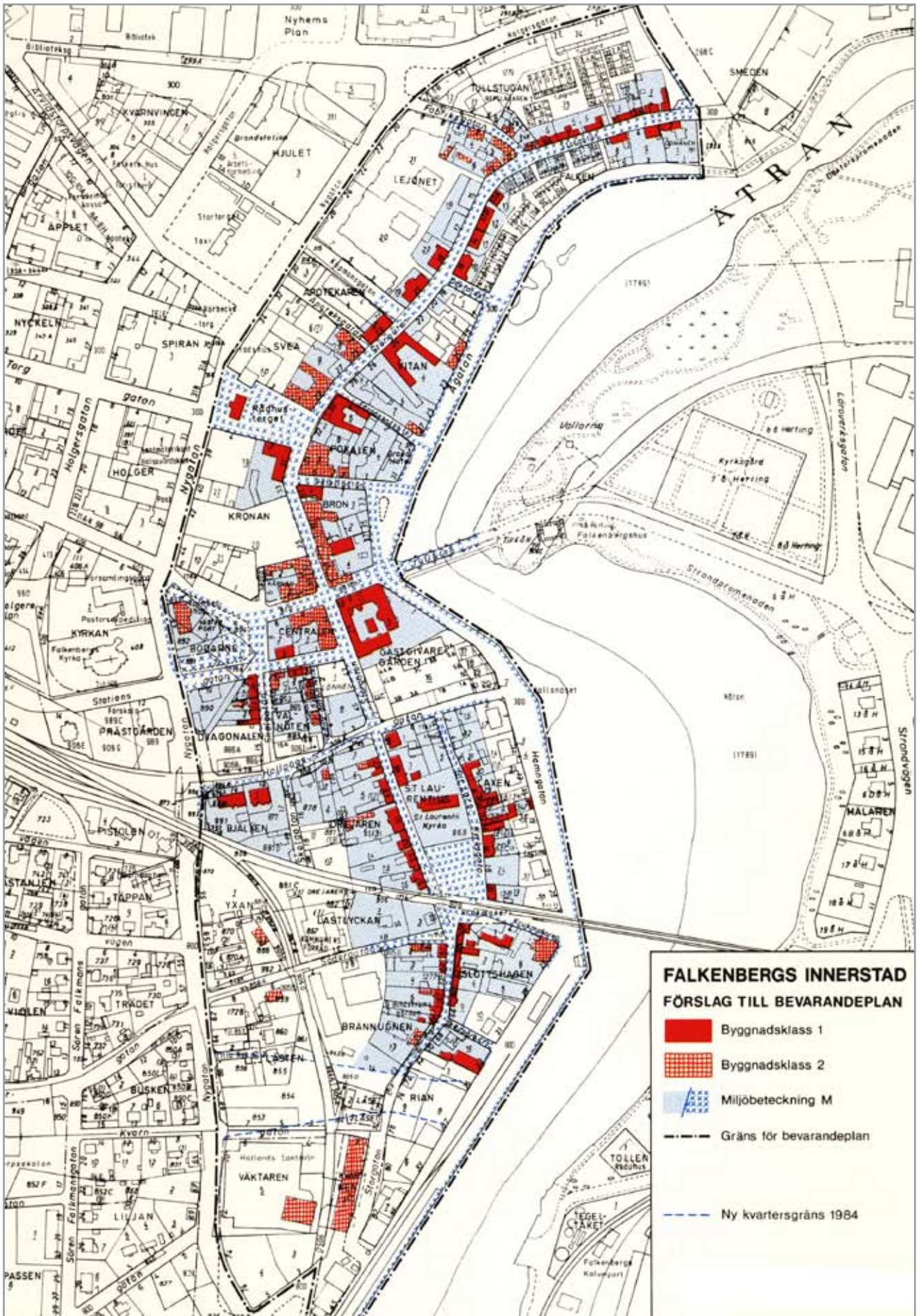
Falkenbergs kommun och Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Förslag till bevarandeplan: Herting. Kv Mälaren, Mältaren, Planterlyckan, Ryggåsen och Tegelbacken. (1993)

Bevarandeplanen för delar av Herting antogs av kommunfullmäktige 1993. Underlaget är en total byggnadsinventering och kulturhistorisk undersökning som Landsantikvarien utförde 1984. Rapporten redogör för områdets kulturhistoriska värden och hur de bör bevaras. Materialet är avsett som underlag vid planfrågor i området.

Resterande delar av Herting utgör värdeenhетliga områden i "Stadens yttre årsringar", se sidorna 93 - 112.

Riksintresse:

1987 blev Falkenbergs innerstad utsedd av regeringen till riksintresse enligt dåvarande naturresurslagen, nuvarande miljöbalken. I hela Halland finns 42 kulturmiljöer av riksintresse varav sex i Falkenbergs kommun. Skrivelsen från riksantikvarieämbetet till regeringen inför utnämningen beskriver hur Falkenbergs stadskärna framstår ”som en av de värdefullaste och bäst bevarade stadsmiljöerna i södra Sverige, varför det är angeläget att den behandlas på sådant sätt att dessa värden bevaras åt framtiden till glädje också för kommande generationer”. (Citat och karta på sid. 146-147 ur ”Falkenberg – Stad att bevara”.)

Förutom det område som omfattas av bevarandeplanen ingår också kvarteren Kyrkan och Prästgården (se nedan), stationsområdet samt området kring kapellkyrkogården och borgruinen på andra sidan Tullbron. Beteckningen på riksintresset är KN 21.

Riksintressebegreppet avser att skydda kulturmiljön mot ingrepp som kan skada kulturvärdena i samband med planering och byggande. Kommunerna bör förebygga sådana ingrepp genom planbestämmelser. Länsstyrelserna ska uppmärksamma att värdena beaktas.

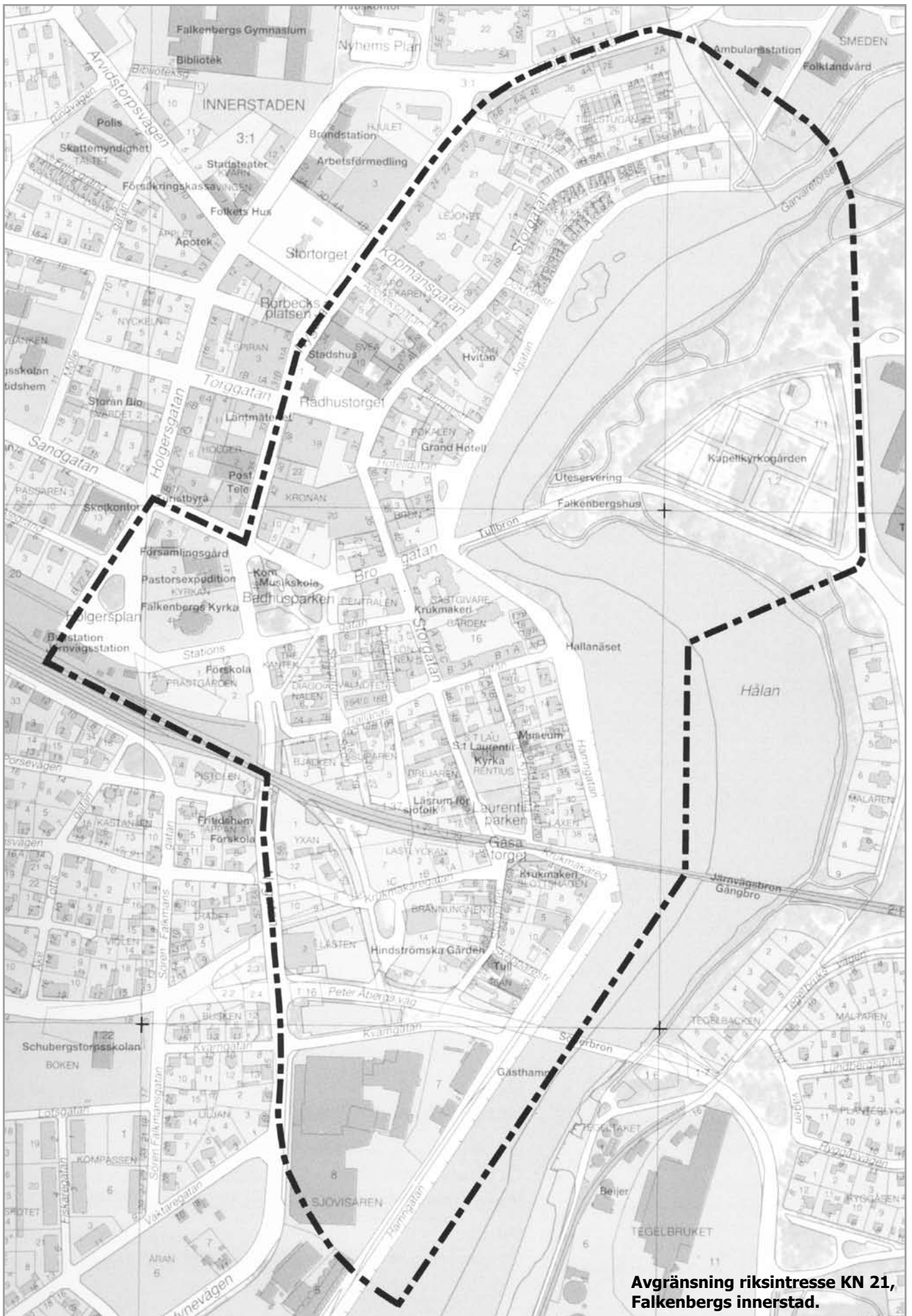
Falkenbergs kommun och Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Kulturhistorisk undersökning av kvarteren Kyrkan, Prästgården m.fl. (1990)

Rapporten kompletterar bevarandeplanen med avseende på riksintresseområdet i stadens västra delar. Kvarteren Kyrkan och Prästgården samt området kring järnvägsstationen ingår i riksintresset men kom inte med i bevarandeplanen.

Dessutom undersöktes den numera till största delen rivna bebyggelsen i kvarteren Holger, Spiran (med f.d. Lyckan) och Hjulet samt Stortorget, d.v.s. området mellan Holgersgatan och Nygatan. Området angränsar i öster till bevarandeplanens och i väster till det område som inventerats i ”Stadens yttre årsringar”.

**Avgränsning riksintresse KN 21,
Falkenbergs innerstad.**

Falkenbergs kommun och Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Kv. Svärdet och Nyckeln, Falkenberg. Kulturhistorisk undersökning. (1987)

1987 blev kvarteren Svärdet och Nyckeln aktuella i samband med planer för rivning och nybebyggelse. Hallands Läns museer, Landsantikvarien genomförde då en inventering och utförlig dokumentation av kvarteren på uppdrag av Kulturnämnden i Falkenbergs kommun.

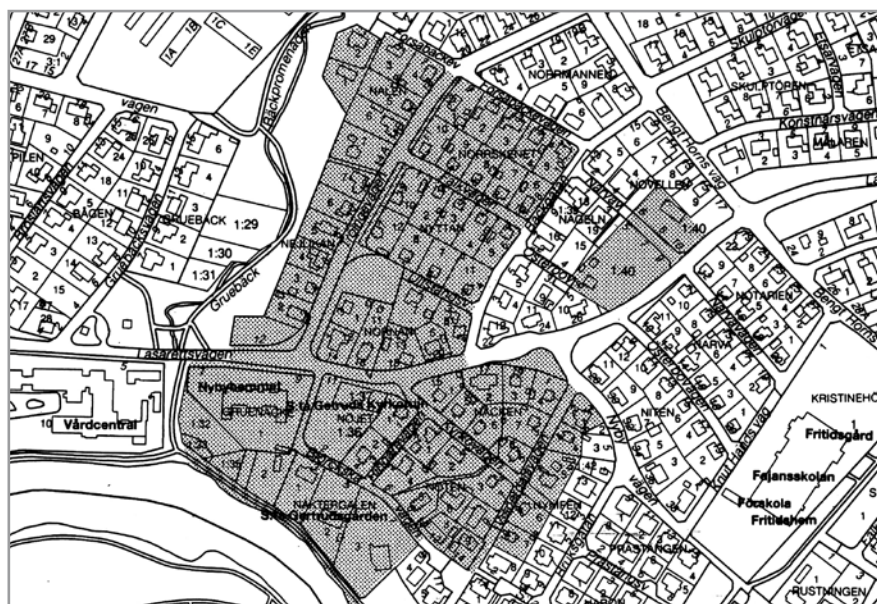
Sedan dess har stora delar av den gamla bebyggelsen i kvarteret Nyckeln rivits, men kvarteret Svärdet är fortfarande oförändrat. Kvarteret utgör värdeenhetsligt område 3:11 i "Stadens yttre årsringar". Se sidorna 53-56.

Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Östra gårdet, Falkenberg. Kulturhistorisk undersökning av de äldsta egnahems-kvarteren. (1995)

I rapporten beskrivs byggnaderna i de äldre egnahems-kvarteren i det skick de befann sig 1995, mot bakgrund av en historik över området. Syftet var att sprida information om den kulturhistoriskt intressanta miljön.

Värdeenhetsligt område 4:7 i "Stadens yttre årsringar", Falkvägen i N-kvarteren, ligger inom detta område. Se sidorna 73-74.

Falkenbergs kommun och Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Bygd att vårda! Kulturmiljövårdsprogram för Falkenbergs kommun (1991)

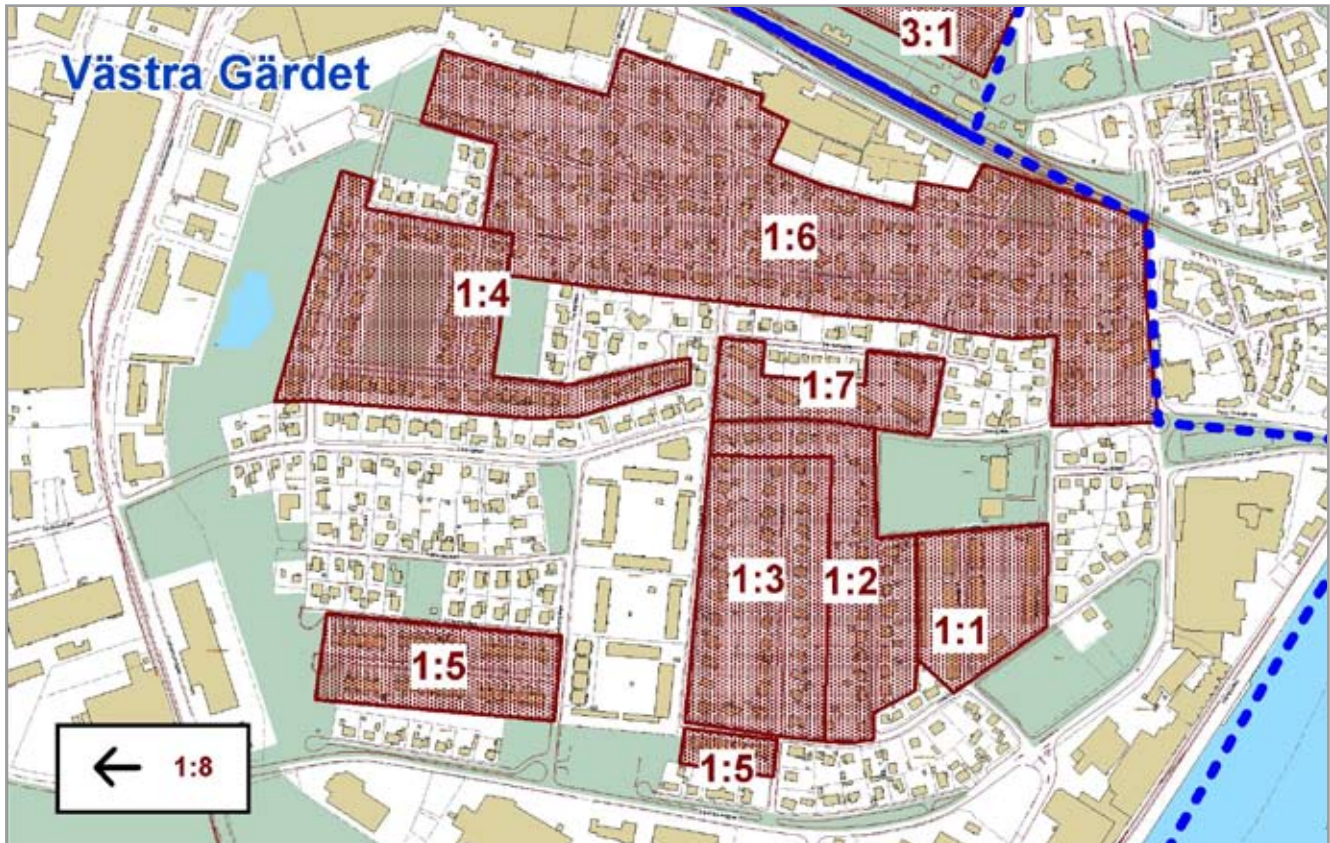
I programmet har valts ut särskilt värdefulla miljöer och objekt, i första hand på landsbygden. Bland de utpekade områdena finns även Falkenbergs innerstad och de kvarter i Herting som omfattas av bevarandeplanen. Vinbergs kyrkomiljö, som utgör värdeenhetsligt område 11:1 i "Stadens yttre årsringar" (sidorna 168-170), finns med i Bygd att vårda! som kulturmiljö nr 23.

ÖVRIGA KÄLLOR

- ABF Norra Halland och Falkenbergs kulturnämnd: *Stenhuggarna i Skrea* (1988)
- Anderson, Anders: *Skrea socken* (1952)
- Andersson, Torsten: *Människor och miljöer på Stafsinge strand* (2003)
- Boro-hus *Katalog nr. 13* (1936)
- Falkenbergs Bostads AB: *FaBo – alla tiders boende* (2000)
- Falkenbergs Bostads AB: *Jubileumsskrift. 50 år, 1950-2000*
- Falkenbergs Kultur- och hembygdsförening: *Falkenberg, staden som hembygd. Bidrag till Falkenbergs historia. Jubileumsskrift 1945-1995*
- Hallands Nyheter, artikel: *Västra gårdet och hamnen. 2000-10-17*
- Hellström, Anna, Inst. för kulturvård, GBG:s universitet: *Badstugor i Falkenberg* (1994)
- Hägge, Eric: *Kommunalt sekel, Falkenbergs Stadsfullmäktige 1866-1965* (1966)
- Johansson, Ingeman m.fl: *Vinbergsortens Lantmannaförening 100 år* (2001)
- Jonsson, Leif: *Från egnahem till villa. Enfamiljshuset i Sverige 1950-1980* (1985)
- Kungliga bostadsstyrelsen: *Typritningskatalog* (1956)
- Larsson, Alrik: *En bok om Vinberg* (1972)
- Morup – Stafsinge hembygdsförening: *En bok om Stafsinge. Kust- och bondebygd med anrik herrgårdskultur* (1992)
- PRO Falkenbergs dokumentationscirkel: *Tider som flytt. En återblick på Herting, Hjortsberg och Skrea strand i Falkenberg*
- Rudberg, Eva, Svenska Turistföreningen: *Folkhemmets byggande under mellan- och efterkrigstiden* (1991)
- Stockholm AB Svenska Trähus: *Monteringsfärdiga svenska trähus*
- Tidskriften hem i Sverige: *Villabyggarboken* (1945)

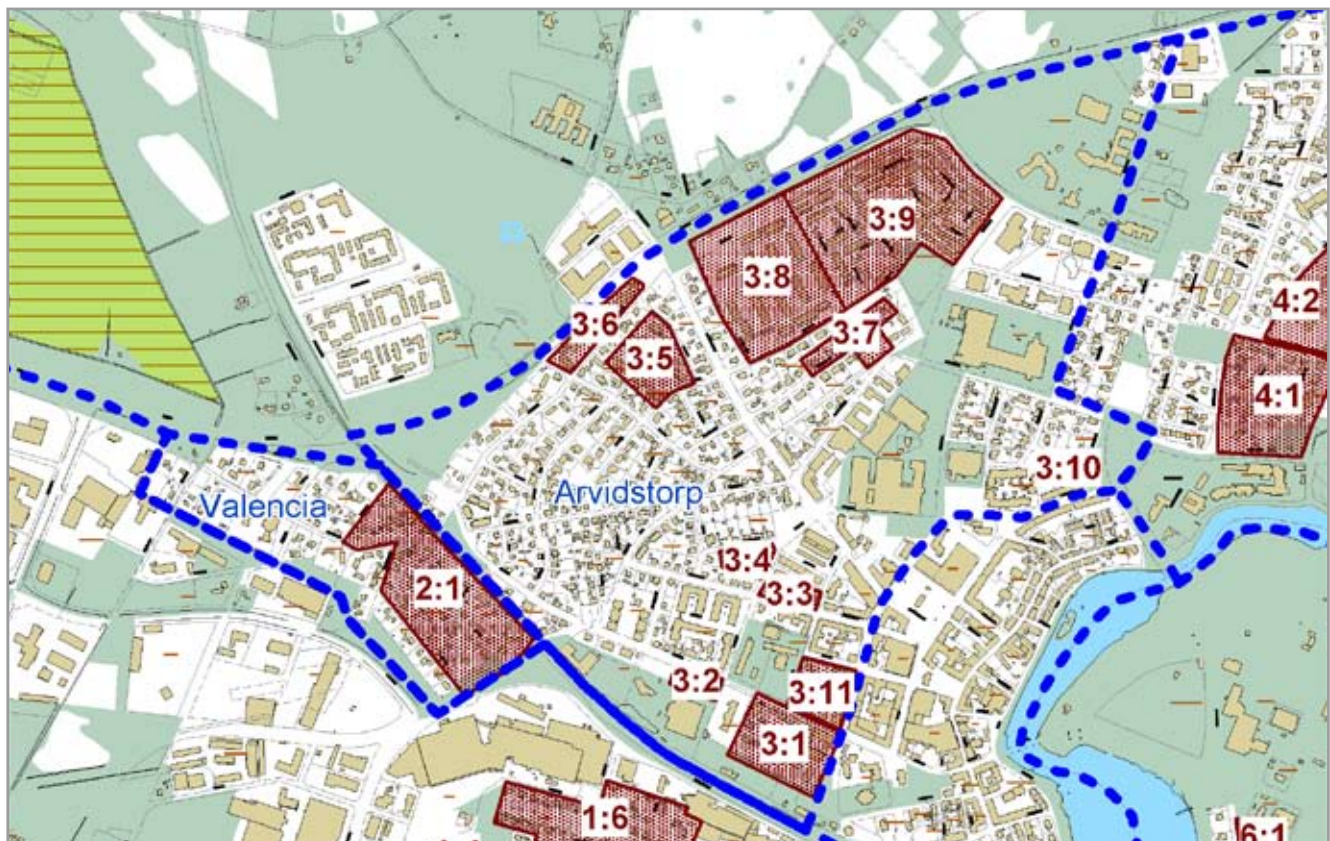
STADSELSKARTOR MED VÄRDE-ENHETLIGA OMRÅDEN

1. Västra gårdet

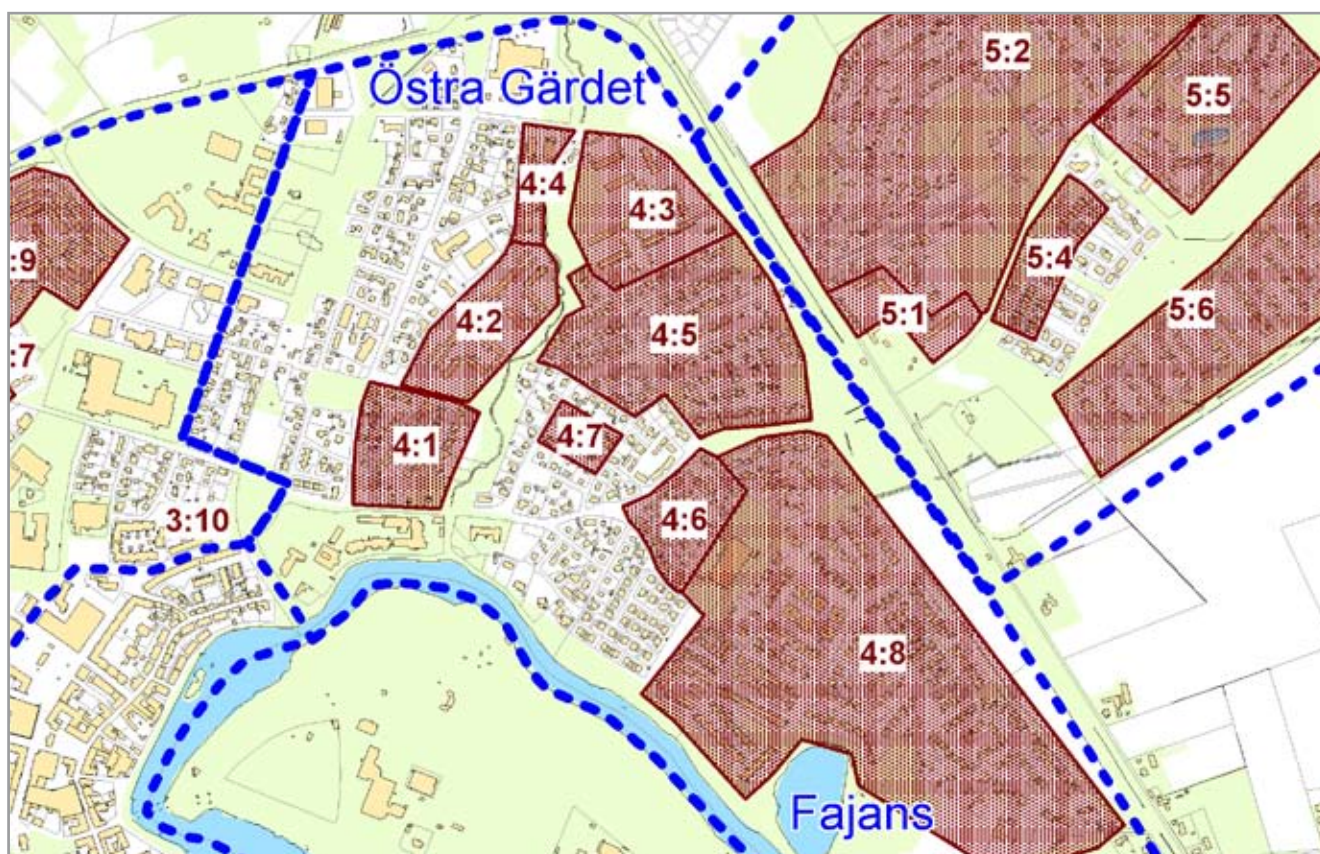

2. Valencia

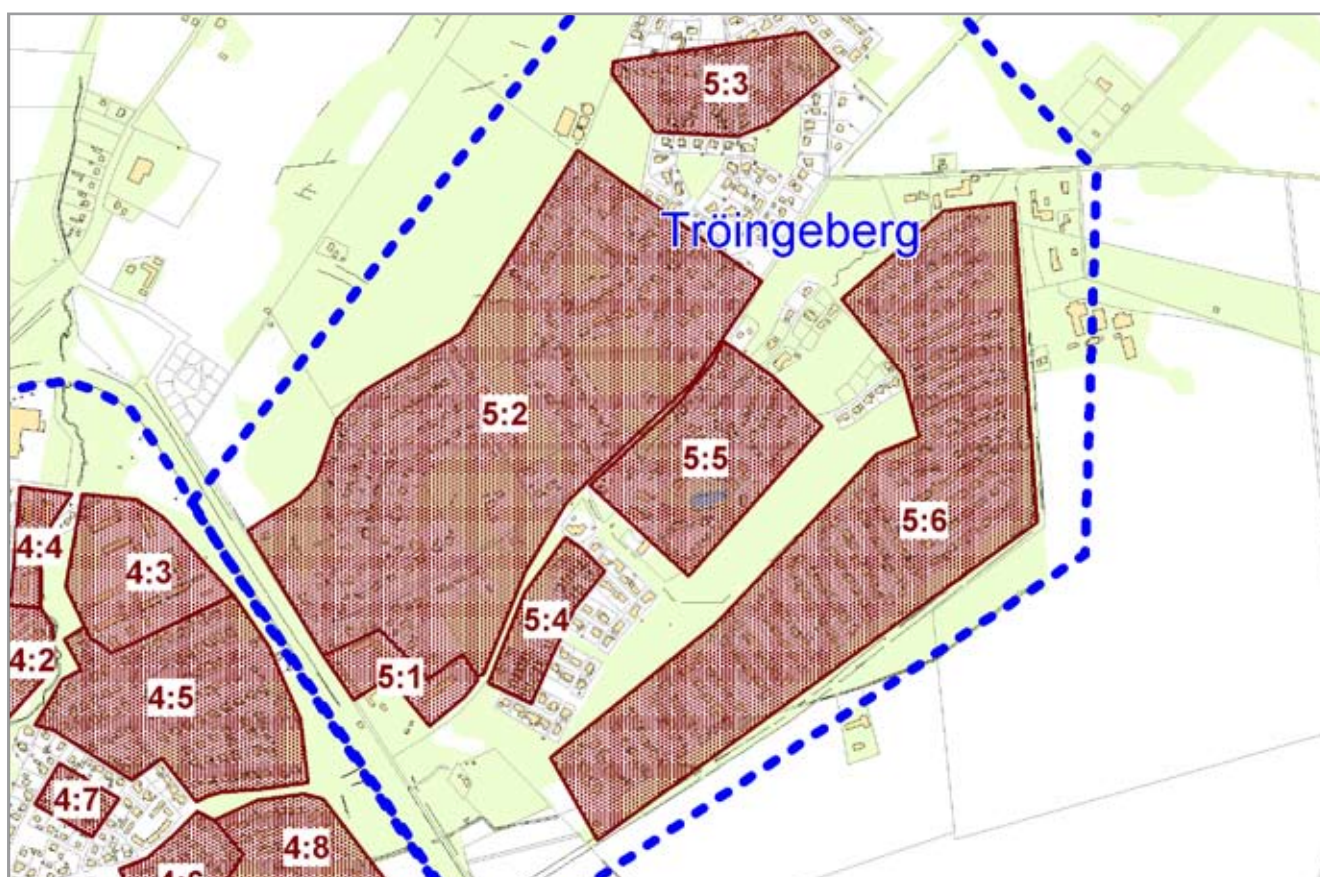
3. Arvidstorp och delar av centrala staden

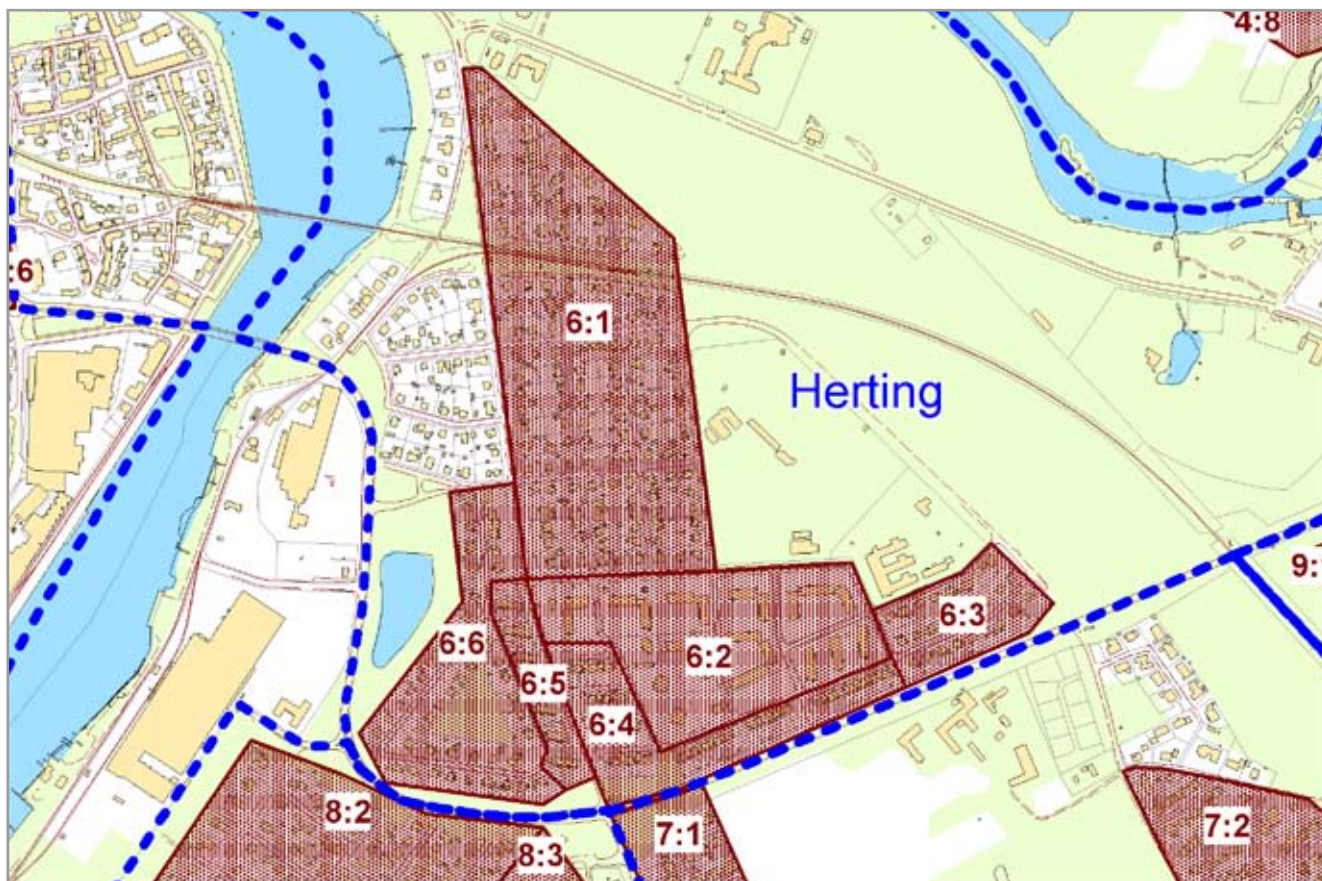
4. Östra gårdet och Fajans

5. Tröingeberg

6. Herting

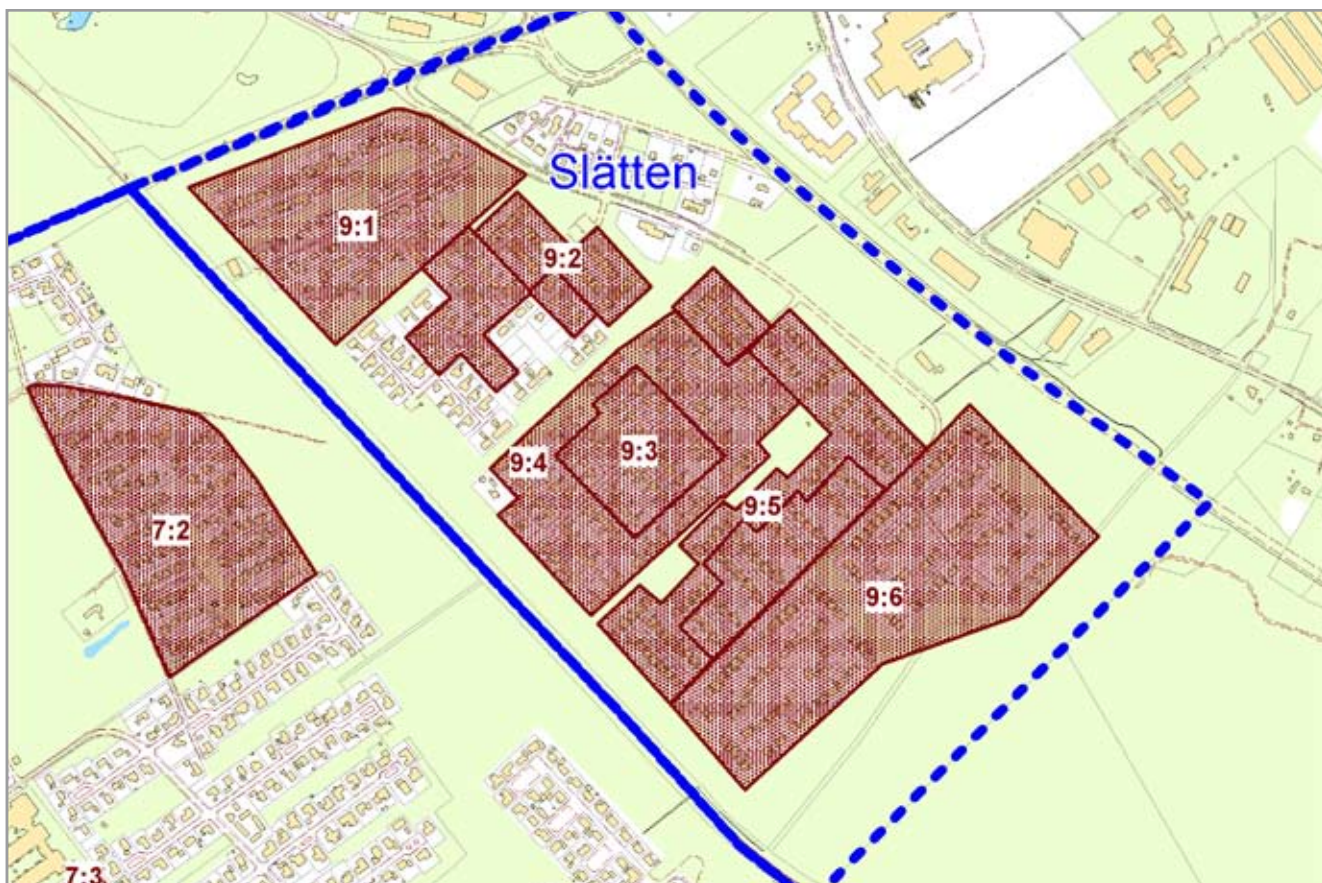

7. Hjortsberg / Kristineslätt

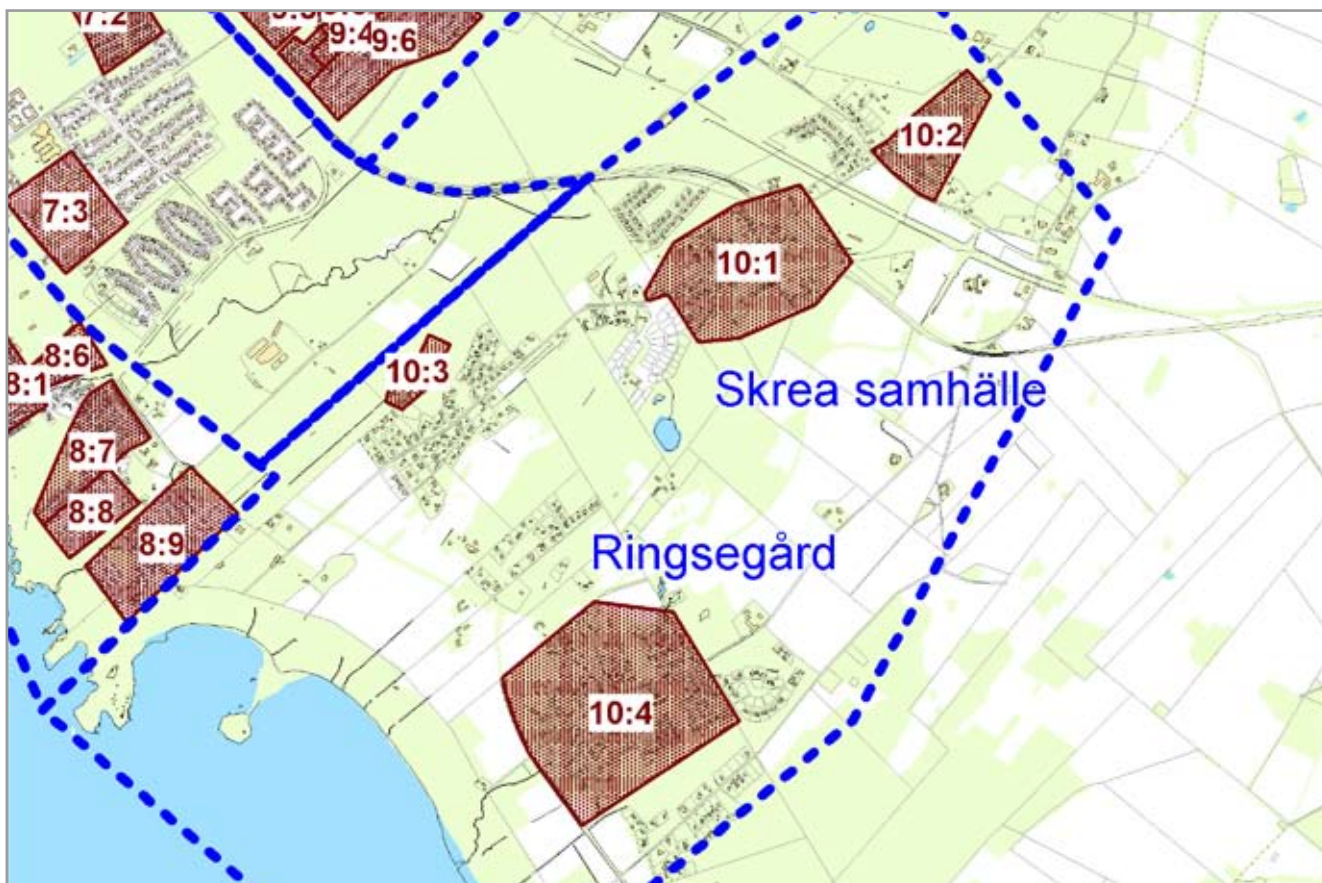
8. Skrea strand

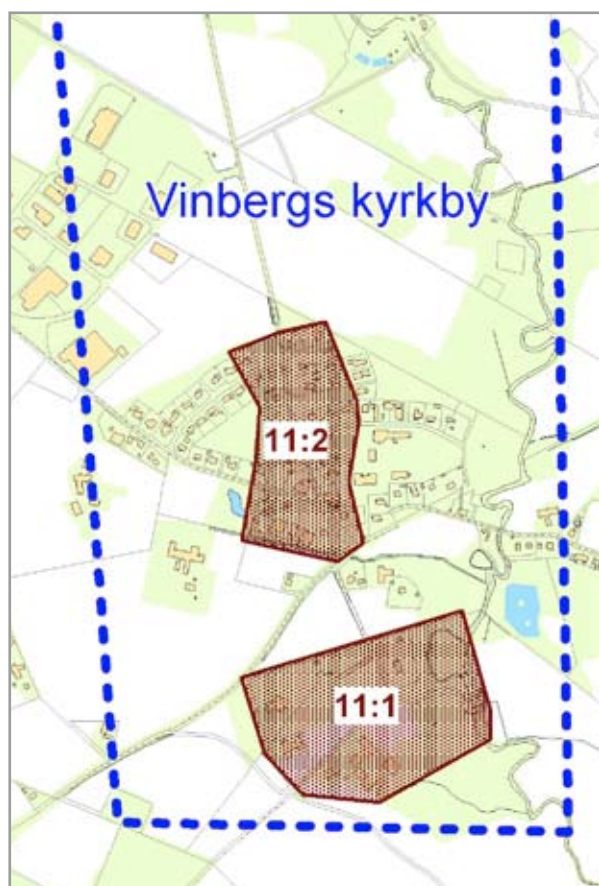
9. Slätten

10. Skrea samhälle / Ringsegård

11. Vinbergs kyrkby och samhälle

12. Skogstorp

